

<https://ssoss.ui.ac.ir/?lang=en>

Strategic Research on Social Problems in Iran

E-ISSN: 2645-7539

Vol. 11, Issue 3, No.38, Autumn 2022, pp. 67-94

Received: 18.04.2022 Accepted: 28.12.2022

Research Paper

A Thematic Analysis of Obstacles to Good Governance in the System of Non-Governmental Economic Organizations in Iran (A Study of the Association of Iranian Home Appliance Industries)

Sharareh Kamrani

Ph.D. student in Sociology of Economy and Development, Roudehen Branch, Islamic Azad University, Roudehen, Iran
kamranisharareh@gmail.com

Ali Baghaei Sarabi *

Assistant Professor, Department of Sociology, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
a.baghaeisarabi@iauctb.ac.ir

Khalil Mirzaeei

Associate Professor, Department of Social Sciences, Roudehen Branch, Islamic Azad University, Roudehen, Iran
Mirzaeei-Khalil@riau.ac.ir

Introduction

After the experiences of inefficiency in societies managed by the governments based on authority-oriented methods, today, governance is considered the result of not only government actions, but also various social forces, including the private sector, the third sector or non-governmental organizations, influential groups, etc. Governance refers to the criteria that include creating rules for exercising power and resolving conflicts within the framework of those rules (Graham, 2003:57). The World Bank considers governance as a method, based on which power is exercised over the economic management of a country and its social resources to achieve development (World Bank Report, 2009:69). This approach focuses on changing the traditional power structure and is based on crushing and distributing power between government and non-government levels, decentralizing, and encouraging participation. At the same time, non-governmental economic organizations are under the influence of governmental governance and rule over their members. In fact, governance of non-governmental economic organizations affects the activities of their members just as government rulers' decisions affect the activities of those organizations. In Iran, non-governmental economic organizations are not still involved as one of the important players in the public sector of the economy and do not play a significant role in policy-making or executive programs. Due to the lack of good governance in the system of non-governmental economic organizations of Iran, there are conflicts between the members of the government. Due to lack of good governance and non-participation of members, there are conflicts between economic non-governmental organizations and their members.

Material & Methods

Considering the unfavorable situation of governance in the system of non-governmental economic organizations of Iran, this research, looked for the typology of obstacles to the government's good governance over non-governmental economic organizations and their members via identification of structural weaknesses and performance of governance institutions with the approach of institutional analysis.

This research was based on a qualitative approach and a thematic analysis. The research community included the members of Iranian Household Appliance Industry

Association. 21 persons were selected gradually and purposefully. The data were collected through episodic interviews and analyzed by the coding method.

Discussion of Results & Conclusion

The findings showed that the governments governance over non-governmental economic organizations did not comply with the components of good governance. A chain of negative effects of its unfavorable governance had caused the increase of exchange costs in the system of Iranian non-governmental economic organizations, which had a negative

*Corresponding author

Kamrani, S., Baghaei Sarabi, A., and Mirzaee, K.I. (2022). A thematic analysis of obstacles to good governance in the system of non-governmental economic organizations in Iran (A Study of the Association of Iranian Home Appliance Industries) *Strategic Research on Social Problems in Iran*, 11(3), 67-94.

2645-7539 / © 2022

This is an open access article under the CC BY-NC-ND/4.0/ License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

<https://doi.org/10.22108/srsp.2022.133234.1798>

<https://dorl.net/dor/20.1001.1.26457539.1401.11.3.3.8>

domino effect on the country's development process. The government did not accept non-governmental economic organizations as the main beneficiaries in the country's economy. For this reason, there was a conflict and a gap of trust between the government and non-governmental economic organizations. Therefore, these organizations considered the government as the cause of damage to them and their members. The scope of this mistrust was extended by the conflict between the private sector and the government, the results of which were reflected on the country's failure to develop.

Non-governmental economic organizations were facing many issues in the field of governing their members. These included the problems of rotation of power, transparency, efficiency, financial independence, acquisition of economic resources, specialized and skilled personnel, members' low participations, and conflicts between the managers of economic non-governmental organizations and their members.

To improve the governance system of non-governmental economic organizations over the members, the members' roles in public assemblies should be recycled optimally. Governance in the system of non-governmental economic organizations in Iran has been authority-oriented until now. Due to the changes in the country's cultural, social, and economic structures, the paradigm of protector-oriented is no longer compatible with the actors' spirits of the economic non-governmental organizations. and the patterns of patriarchal and authoritarian governance in these organizations are declining. This system is changing from the state of other-headship to the state of self-headship. In fact, the system of non-governmental economic organizations in Iran is leaving the authority-oriented paradigm and entering a participation-oriented discourse.

Keyword: Governance, Good Governance, Authority-Based Governance, Non-Governmental Economic Organizations

References

- Ahmadi, S. (2022). Examining the theory of good governance based on public trust and social capital. *Journal of Vision and Management of Accounting*, 24(44), 1-12 (In Persian).
- Alvani, S.M. (2009). Good governance, a network of civil society activists. *Journal of Development and Evolution Management*, 1(1), 1-5 (In Persian).
- Attar, S. (2009). Social capital, civil society and government: Elements to achieve development, *Politics Quarterly*, 39(4), 57-74 (In Persian).
- Graham, J. (2003). *Principle for good governance in the 21 century*. Policy Brief, 15, <http://www.iog.ca>.
- Debiprasad, M., Saswat, B.N., and Shiladitya, R. (2005). Governance of NGOs: Contextualizing in the indian experienc, *International Journal of Rural Management*, 1 (2), 185-201.
- Gubrium, J.F. (1998). *Analyzing field reality*, London: Sage Publications Ltd.
- Habibpurgetabi, K. (2017). The model of the relationship between the government and non-governmental organizations in Iran's social policy. *Sociology of Social Institutions*, 6, 255-231(In Persian).
- Hasmath, R. and Jennifer H. (2008). NGOs in China: issues of good governance and accountability, *Asia Pacific Journal of Public Administration*, 30(1), 1-11.
- Heshmatzadeh, M., Haji Yusefi, A., and Talebi, M. (2017). Examining the obstacles to realizing good governance in Iran's political culture. *Contemporary Political Essays, Research Institute of Humanities and Cultural Studies*, 8 (1), 1-24 (In Persian).
- Holden, P. (2008). Reducing transaction costs and developing the private sector by reforming the government. Translator: Kheyrkhahan, J., and Shahraki, S, *Bi-Quarterly Journal of Economic law*, 2&3, 96-105 (In Persian).
- Fadaee, M., Gholipurmoghaddam, F., and Ghaffari, S. (2017). Investigating the impact of good governance indicators and government size on the corruption index in BRICS countries and Iran, *Governmental Management Vision*, 32, 65-88 (In Persian).
- Farajirad, K., Kazemiyani, G. (2012). *Local and regional development from the perspective of the institutional approach*. Tehran: Jahaddaneshgahi Publications Organization (In Persian).
- Frhand, MB. (2015). Investigating the role of non-governmental organizations in realizing the desired governance (Tehran), *International Research Conference in Behavioral and Social Sciences* (In Persian).
- Karimi, M., Durbash, M., and Heydariyan, M. (2017). Investigating the role and effects of good governance on economic growth in Iran, The first international conference on economic planning, sustainable and balanced regional development, Kurdistan: University of Kurdistan, P 1-16. (In Persian).
- Kaufmann, D., K.A., and Pablo Z.L. (1999). *Aggregating governance indicators*. Policy Research Department Working Paper 2195, Washington; World Bank.
- Kaufmann, D., Kraay, A., and Mastruzzi, M. (2006). *Governance matters VIII: Aggregate and individual governance indicators, 1996-2008*, World Bank Policy Research Working Paper, No. 4978, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1424591>
- Khalegifar, M., Ghasemi, V., and Hemmati, R.(2015). Sociological investigation of exchange cost and its impact on the economic action of entrepreneurs (Case study: entrepreneurs of Hamadan province). *Rahbord*, 24(75), 190-217 (In Persian).
- Moradi, M., and Soleymanpur, A. (2017).The effect of good governance on income distribution in selected member countries of the Organization of Islamic Cooperation. *Sociology of institutions*, 4, 33-59.
- Marashi, S., and Balihg, V. (2008). Social system and its role in good governance. *Tadbir*, 202, 16-21 (In Persian).
- Mirzaee, K. (2016). *Qualitative research, research and researcher and research paper writing*, V1, Tehran: Fujhan (In Persian).
- Ole, J., Sending, I., and Neumman, B. (2006). Government govern mentality: Analyzing NGOs, *State and Power International Studies Quarterly*, 50, (3), 651-672.
- Qiusha, M. (2002). The governance of NGOs in China Since1978: How much autonomy? *Non Profit and Voluntary Sector Quarterly*, 31(3), 305-328.
- Padashzeyveh, H., and Khodapanah, B. (2015). Estimating the impact of good governance indicators on the knowledge-based economy in different countries. *Quarterly Scientific Research Journal of Planning and Budgeting*, 20(3), 165-187 (In Persian).

- Razeghi, N., and Lotfikhachehi, B. (2018). Sociological analysis of the challenges of survival and sustainability of non-governmental organizations active in the field of social harms with an emphasis on their relationship with the government. *Sociology of institutions*, 5(11), 97-128 (In Persian).
- Renani, M. (2010). *Market or nomarket : Investigating the institutional barriers to the effectiveness of the market economic system in Iran's economy*. Tehran: Higher Institute of Management Education and Research (In Persian).
- Research Center of Chamber of Commerce, Industries, Agricultural Mines of Iran. (2021). *Analyzing the presence of the private sector in the governance decisions of the Iranian economy* (In Persian).
- Sabbaghkermani, M., and Basakha, M. (2010). The role of good governance in improving the performance of government expenditures (A case study of the health and education sectors of Islamic countries). *Journal of Economic Research*, 86, 109-130 (In Persian).
- Soleymani, M., and Vosughi, M. (2016). Factors affecting the use of the capacity of educational organizations on the performance of the government in the process of national development. *National Development (Rural, Urban)*, 1, 199-220 (In Persian).
- Shakerjenagherd, S., Ruhi, E., and Sharifi, A. (2020). Supervision of non-governmental organizations under good governance. *Quarterly Journal Of Political And International Research*, 11(45), 253-281 (In Persian).
- Shirvani, A., and Rajabifarjad, H. (2011). Good governance with an emphasis on non-governmental organizations. *Public Policy in Management*, 2(3), 29-37 (In Persian).
- Vahdaniniya, V., and Dorudi, M. (2019). The Late Public Policy- Making: The Transition from Government-Centralism to Governance, *State studies*, , 18, 131-170 (In Persian).
- Yazdanizazrani, M. (2012). Examining the conceptual relationship and the impact of governance on public policy, *International Relations Research*, 4, 109-142 (In Persian).
- Vivek, K.G.(2014). Role of NGOs in Good Governance, *G-Journal of Environmental Science and Technology*, 1(4): 99-102.
- UN-HABITAT. (2006). *The urban governance index*. A tool of the quality of urban, governance, beirut.
- Wood, A. (1999). *Demystifying, good governance*, An Overview of World Bank Governance Reforms and Conditions, Troccair.Pp.1-42.
- World Bank. (1998). *The world bank annual report* (English).Washington DC; World Bank.
- World Bank. (1999). *Finding on governance, institutions and development*. <https://openknowledge.worldbank.org>.
- World Bank. (2009). *Development report*, New York: Oxford University Press.
- World Bank. (2012). *Knowledge economy index (KEI) 2012*.Ranking s1.Retrieved from www.worldbank.org

<https://doi.org/10.22108/srsp.2022.133234.1798>

<https://dorl.net/dor/20.1001.1.26457539.1401.11.3.3.8>

پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران

سال یازدهم، شماره پیاپی (۳۸)، شماره سوم، پاییز ۱۴۰۱، ص ۶۷-۹۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۱/۲۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۰۷

مقاله پژوهشی

تحلیل مضمون موانع حکمرانی مطلوب در نظام تشکلی ایران (مطالعه‌ای در انجمن صنایع لوازم خانگی ایران)

شراره کامرانی، دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران

kamranisharareh@gmail.com

علی بقایی سرابی* ، استادیار، گروه جامعه‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

a.baghaeisarabi@iauctb.ac.ir

خلیل میرزایی، دانشیار، گروه علوم اجتماعی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران

Mirzaeei-Khalil@riau.ac.ir

چکیده

با توجه به وضعیت نامساعد حکمرانی در نظام تشکلی کشور، این پژوهش با رویکرد تحلیل نهادی از طریق شناسایی ضعف‌های ساختاری و عملکرد نهادهای حکمرانی، به دنبال تبیین موانع حکمرانی مطلوب دولت بر تشکلهای اقتصادی و نیز حکمرانی تشکلهای اقتصادی بر اعضاست. روش پژوهش، کیفی و از نوع تحلیل مضمون است. ۲۱ نمونه به صورت هدفمند و تدریجی انتخاب شد. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های عمیق گردآوری و از طریق کدگذاری تجزیه و تحلیل شد. یافته‌ها نشان داد حکمرانی دولت بر تشکلهای اقتصادی با مؤلفه‌های حکمرانی خوب انطباق ندارد و وقوع زنجیره‌ای از آثار منفی حکمرانی نامطلوب، موجب رشد هزینه‌های مبادله در نظام تشکلی ایران است که بر توسعه کشور اثر دومینویی منفی دارد. همچنین وضعیت حکمرانی تشکلهای بر اعضا به بهبود نیاز دارد؛ حکمرانی در نظام تشکلی ایران تاکنون از نوع اقتدارمحور بوده است که با توجه به تغییر ساختارهای فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی کشور، پارادایم حاکمیت قیم‌مآبانه با روحیات کنشگران تشکلی همخوانی ندارد و الگوی حکمرانی پدرسالارانه در تشکلهای اقتصادی در حال زوال و تبدیل از دیگرسروری به خودسروری است و تشکلهای اقتصادی در حال عبور از پارادایم اقتدارمحور به گفت‌وگو مشارکت‌محورند.

واژه‌های کلیدی: حکمرانی - حکمرانی خوب - حکمرانی اقتدارمحور - حکمرانی مشارکت‌محور - تشکلهای اقتصادی.

* نویسنده مسؤول

کامرانی، ش؛ بقایی سرابی، ع. و میرزایی، خ. (۱۴۰۱). «تحلیل مضمون موانع حکمرانی مطلوب در نظام تشکلی ایران (مطالعه‌ای در انجمن صنایع لوازم خانگی ایران)». پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران، ۱۱(۳)، ۶۷-۹۴.

2322- 343X/ © 2022 University of Isfahan

This is an open access article under the CC BY-NC-ND/4.0/ License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

<https://doi.org/10.22108/srsp.2022.133234.1798>

<https://dorl.net/dor/20.1001.1.26457539.1401.11.3.3.8>

مقدمه و بیان مسئله

(HABITAT, 2006). در جامعه بخش‌ها و سازمان‌های مختلفی وجود دارند که هم‌زمان هم تحت تأثیر نحوه حکمرانی دولت‌اند و هم در جایگاه حکمرانی قرار دارند و نحوه حکمرانی آنها بر گروه‌های ذینفع تأثیر دارد. تشکل‌های اقتصادی یکی از این نوع سازمان‌ها هستند که در جهت ساماندهی روابط بخش خصوصی و دولت ایجاد می‌شوند و بخش مهمی از فضای جامعه مدنی را تشکیل می‌دهند که هدفشان ترویج، ترفیع و گسترش اشتراک اقتصادی شهروندان است. همان‌گونه که تصمیمات حکمرانان دولتی بر فعالیت این سازمان‌ها اثر دارد، نحوه حکمرانی تشکل‌های اقتصادی نیز بر فعالیت اعضای آنها تأثیر دارد. امروزه بحث حکمرانی خوب به‌عنوان ابزاری برای ارتقای کیفیت زندگی و فرآیندهای توسعه‌ی جامع و همچنین به‌عنوان زمینه‌ای درخور توجه است که باعث جهت‌گیری نیروهای جامعه در رسیدن به رضایت و اجماع می‌شود (حشمت‌زاده و همکاران، ۱۳۹۶) و به‌طور کلی رویکرد حکمرانی خوب در جهت بهبود وضعیت حکمرانی و مشارکت مردم و اعضای سازمان‌ها در اداره‌ی جوامع یا سازمان‌ها، توصیه‌ی سیاستی کارشناسان به متولیان و گردانندگان جوامع و سازمان‌هاست؛ توصیه‌ای که در دو بعد برای تشکل‌های اقتصادی موضوعیت دارد: الف) حکمرانی دولت بر تشکل‌های اقتصادی؛ ب) حکمرانی تشکل‌های اقتصادی بر اعضا. در کنار شفافیت، کارآمدی، کیفیت قوانین، کنترل فساد، پاسخگویی و ...، مشارکت، از مهم‌ترین شاخص‌های حکمرانی خوب است که البته هنوز در ایران تشکل‌های اقتصادی و در واقع بخش خصوصی به‌صورت واقعی به‌عنوان یکی از بازیگران مهم عرصه‌ی عمومی اقتصاد به مشارکت گرفته نشده‌اند و در سیاست‌گذاری‌ها نقشی ندارند یا در نهایت به مجریان صرف سیاست‌های سازمان‌های دولتی تقلیل یافته‌اند (حبیب‌پور گنابی، ۱۳۹۸). این مسئله به بروز ناهماهنگی و حتی در مواردی اختلاف نظر و تعارض بین تشکل‌ها و دولت می‌انجامد. در حال حاضر اتاق ایران (مرجع ثبت تشکل‌های اقتصادی) در ۹۴ مجمع سیاست‌گذاری و

پس از تجارب ناکارآمدی اعمال سلسله‌مراتبی قدرت و یک‌تازی دولت‌ها در اداره‌ی جوامع به شیوه‌ی اقتدارمحور، موضوع «حکمرانی» به‌عنوان بحثی میان‌رشته‌ای از علوم جامعه‌شناسی، حقوق، اقتصاد، مدیریت و علوم سیاسی درخور توجه قرار گرفت (یزدانی زازرانی، ۱۳۹۱: ۱۱۱). حکمرانی، فرآیند و نهادهایی است که از طریق آن تصمیمات اخذ و در یک کشور اعمال می‌شود (World Bank, 1999:3). حکمرانی به معیارهایی اشاره دارد که شامل وضع قواعدی برای اعمال قدرت و حل و فصل تعارضات در چارچوب آن قواعد است (Graham, 2003: 57). بانک جهانی، حکمرانی را روشی می‌داند که براساس آن قدرت بر مدیریت اقتصادی یک کشور و منابع اجتماعی آن، با هدف رسیدن به توسعه‌ی اعمال می‌شود (Word Bank Report, 2009: 69). امروزه دولت‌ها تنها بازیگران صحنه‌ی اداره‌ی کشورها محسوب نمی‌شوند و حکمرانی صرفاً حاصل عمل دولت نیست. امروزه بازیگران حکمرانی در جامعه شامل دولت، بخش خصوصی، بخش سوم یا تشکل‌های غیردولتی، گروه‌های ذی‌نفوذ، سازمان‌های مذهبی، رسانه‌ها و در برخی جوامع نیروی انتظامی است (الوانی، ۱۳۸۸). این نوع حکمرانی را به‌عنوان رویکرد حکمرانی مشارکت‌محور می‌شناسند که طی آن طیف وسیع‌تری از بازیگران فعال در حکمرانی درگیر می‌شوند (وحدانی‌نیا و درودی، ۱۳۹۸). این رویکرد به تغییر ساختار سنتی قدرت توجه دارد و بر خردکردن و توزیع قدرت میان سطوح دولتی و غیردولتی و تمرکززدایی، ترغیب و تمهید مشارکت مبتنی است. حکمرانی یک فرآیند است و نشان می‌دهد اهداف، برنامه‌ها و تصمیمات در بطن روابط پیچیده‌ای میان تعدادی از بازیگران تعیین می‌شوند و اولویت‌ها و سلايق بازیگران مختلف، در تصمیم‌گیری‌های مربوط دخیل است؛ بنابراین حکمرانی در فضایی افقی، حکومت را در کنار دیگر نهادهای اجتماعی قرار می‌دهد و با دخیل کردن همه‌ی بخش‌ها در تصمیم‌گیری‌ها، به‌جای تحمیل اراده، بین اولویت‌ها و سلايق رقیب، توافق ایجاد می‌کند UN-

از طریق اعضا نیاز دارند؛ زیرا ماهیت مردمی این سازمان‌ها اقتضا می‌کند فرآیند اداره آن از پایین به بالا و مشارکتی باشد تا اعضا همواره بر عملکرد مسئولان نظارت داشته و مدیران پاسخگویی عملکردشان در برابر اعضا باشند و سازمان پویاتر باشد؛ زیرا شاخص‌های حکمرانی خوب، از جمله اثربخشی نقش‌ها و وظایف، شفاف‌سازی و پاسخگویی، بر افزایش اعتماد عمومی تأثیرگذار است (احمدی، ۱۴۰۰). تأکید بر این نکته لازم است که حکمرانی خوب لزوماً نتیجه برنامه‌ریزی دقیق و سرمایه‌گذاری سودمند در بخش مدیریت منابع، مشارکت کارآمد و تصمیم‌سازی منطقی و معقول است و در این برهه از زمان در کشور ما، ضمن آنکه یک نیاز قطعی است، اما برای تحقق آن علاوه بر الزامات حقوقی، زمینه‌ساز و وسیعی از همدلی و مشارکت همکارانه بین بازیگران و اداره‌کنندگان برای پایبندی به امر مشارکت در حکمرانی، به‌عنوان یکی از کلیدی‌ترین شاخص‌های حکمرانی خوب، ضرورت دارد.

به این ترتیب هدف پژوهش حاضر آن است که از طریق تیپ‌شناسی، الف) موانع حکمرانی مطلوب دولت بر تشکلهای اقتصادی و ب) موانع حکمرانی مطلوب تشکلهای اقتصادی بر اعضا شناسایی شوند. به نظر می‌رسد شناسایی این عوامل می‌تواند در برنامه‌ریزی‌های مربوط به اصلاحات محیط حکمرانی دولت بر تشکلهای و نیز تشکلهای بر اعضا استفاده شود. نتایج این پژوهش در سطح خرد در سیاست‌گذاری و اداره تشکلهای اقتصادی و یا برنامه‌ریزی توسط تشکلهای مادر برای تحقق حکمرانی خوب در نظام تشکلی کشور و در سطح کلان در قالب پیشنهادهایی برای بهبود روابط دولت و تشکلهای اقتصادی بهره‌بردار شدن است.

مطالعات پیشین

پژوهش‌های مربوط به حکمرانی عموماً بر حکمرانی و سیاست‌گذاری دولتی متمرکزند و به‌ندرت می‌توان پژوهشی را

شورای حاکمیتی عضویت دارد؛ اما در عمل نبود تناسب در تعداد نمایندگان بخش خصوصی واجد حق رأی نسبت به بخش دولتی در این مجامع، باعث شده است تا نظرهای بخش خصوصی صرفاً استماع شود و در تصمیم‌گیری‌ها مبنای عمل قرار نگیرد (مرکز پژوهش‌های اتاق ایران، ۱۴۰۰). این وضعیت بر رویکرد ایستای دولت در سیاست‌گذاری‌ها صحنه می‌گذارد و معلوم است تشکلهای و بخش خصوصی به‌واقع نقش پویا و مؤثری در تعیین سیاست‌ها ندارند؛ در حالی که در کشورهای توسعه‌یافته، سیاست‌ها در رویکردی تعاملی و به‌صورت فرآیندی پویا با مشارکت گسترده هر دو بخش خصوصی و دولتی تدوین و اجرا می‌شوند. از مهم‌ترین دلایل ضرورت مشارکت بخش خصوصی در تدوین و اجرای سیاست‌ها، باید به مسئله تقارن‌نداشتن اطلاعات دولت و بخش خصوصی و نیاز دولت به اخذ اطلاعات کسب و کارها از تشکلهای، سوگیری‌های کارشناسی بخش خصوصی به‌جای ملاحظات سیاسی یا جناحی اشاره کرد؛ در حالی که اصولاً افزایش سهم بخش خصوصی- و در واقع مردم- از اقتصاد کشور، هدف جمعی کنشگران تشکلهای و از ضروریات اصلاحات ساختاری اقتصاد ایران است.

البته رویکرد بی‌توجهی یا کم‌توجهی به اصل مشارکت در داخل تشکلهای اقتصادی نیز برقرار است و اگرچه این سازمان‌ها ماهیتاً سازمان‌های مشارکتی عضومحورند، اما هنوز الگوی مطلوبی از تشکل‌گردانی یا مدیریت مشارکت‌محور در آنها ایجاد نشده است و بخشی از نارضایتی و تعارض در تشکلهای به همین موضوع ارتباط دارد؛ بنابراین همان‌گونه که از دولت انتظار می‌رود تا به‌جای حکمرانی اقتدارمحور و از بالا به پایین، تشکلهای اقتصادی را براساس شاخص‌های الگوی حکمرانی خوب به‌طور واقعی و اثربخش در امور مربوط و تعیین وضعیت و سرنوشت و رفع و رجوع مشکلات اعضای این سازمان‌ها مشارکت دهد، به نظر می‌رسد تشکلهای اقتصادی نیز در درون خود به الگوی مناسبی از حکمرانی مشارکت‌محور برای توزیع قدرت و ظرفیت‌افزایی

اعتماد متقابل دولت و سازمان‌های مردم‌نهاد به هم دانسته و بر ضرورت آموزش و توانمندسازی متقابل دولت و سازمان‌های مردم‌نهاد و ایجاد نهاد تسهیلگر غیرسیاسی برای ایجاد هماهنگی‌های لازم تأکید کرده‌اند. پاداش زیوه و خدایانه (۱۳۹۴) تأثیر مؤلفه‌های حکمرانی خوب را بر اقتصاد دانش‌بنیان برآورد کردند و نشان دادند تأثیر کلی شاخص حکمرانی خوب به‌عنوان یک متغیر کلیدی بر شاخص اقتصاد دانش‌بنیان، مثبت و معنادار است. یزدانی زازرانی (۱۳۹۱) پدیده حکمرانی را بیش از هرچیز متوجه تمرکززدایی از قدرت دانسته و آن را دارای آثار عمده بر بخش عمومی و واجد نقش محوری در سیاست‌گذاری‌ها دانسته است و نشان می‌دهد آینده سیاست‌گذاری عمومی توسط بخش عمومی با ورود حکمرانی و گسترش سرمایه اجتماعی دچار تحولات دموکراتیک می‌شود. فرهنگ (۱۳۹۴) در پژوهش خود به این نتیجه رسیده است که با گسترش قلمرو حکمروایی مطلوب در نهادهای قدرت و افزایش سازمان‌های مردم‌نهاد، با درک صحیح از مؤلفه‌های حکمرانی خوب و تخصیص سهم بیشتر به مقوله مشارکت مردمی، می‌توان بخش درخور توجهی از مسائل شهر تهران را گره‌گشایی کرد.

در بخش مطالعات خارجی، ویوک کومار گوپتا (2014)¹ طی پژوهش خود به این نتیجه رسید که مدل‌های دموکراسی مشارکتی تشکلیها با توجه به تجارب آنها در اجرا و رویکردهای نوآورانه مستقل از دولت، موفقیت‌آمیز بوده است و این نوع حکمرانی می‌تواند الگویی برای دولت و سیستم‌های اجرایی عمومی باشد که به ارتقای فرآیند حقوق بشر منجر می‌شود. حاسمات و جنیفر (2008) به این نتیجه رسیدند که با توجه به نحوه درک و مسئولیت‌پذیری ان جی اوهای چینی، این سازمان‌ها پیش‌تاز تغییرات اجتماعی در چین‌اند و لازم است نگاه‌های منفی از این سازمان‌ها برداشته شود؛ اما برای افزایش شفافیت و پاسخگویی در این سازمان‌ها، نحوه حکمرانی فعلی به اصلاحاتی نیاز دارد.

در حوزه حکمرانی در نظام تشکلی یافت؛ در حالی که اهمیت مبحث حکمرانی در نظام تشکلی از آن جهت بالاست که تشکلیها در جوامع نوین از بازیگران اصلی حکمرانی بوده‌اند و از دو جهت یعنی حکمرانی دولت بر تشکلیها و نیز حکمرانی تشکلیها بر اعضا، تحت تأثیر سیاست‌گذاری‌ها و اصول و فرآیندهای حکمرانی‌اند. با توجه به این واقعیت و نیز اهمیت و گستردگی مفهوم حکمرانی در نظام تشکلی، تلاش شد تا این موضوع از جنبه‌های مختلف و در دو بخش مطالعات داخلی و خارجی مطالعه شود.

در بخش مطالعات داخلی، حبیب‌پور گنابی (۱۳۹۸) در پژوهش خود با تأکید بر امتناع اجتماع‌محوری در حکمرانی و سیاست‌گذاری اجتماعی ایران، نشان داد واقعیت عاملیت سیاست‌گذاری اجتماعی در ایران ماهیتی دولتی دارد و موقعیت سازمان‌های غیردولتی در این سیاست‌گذاری‌ها موقعیتی تزئینی، ابزاری، نمایشی، سایه‌وار و سیاسی است. رازقی و لطفی خاچکی (۱۳۹۷) با اشاره به ضعف حکمرانی داخلی در سمن‌ها، فقدان روندهای پایدار برای تولید منابع مالی، چالش‌های جذب و مدیریت منابع انسانی، کمبود سرمایه اجتماعی و نبود انگیزه‌های مشترک واقعی، چالش‌های برنامه‌ریزی و نظارت، نگاه حداقلی و نبود دید کلان و جامع نسبت به مسائل اجتماعی را از مهم‌ترین چالش‌های این سازمان‌ها و مقوله‌های رابطه با جامعه و شهروندان و رابطه با دیگر سمن‌ها و رابطه با دولت را از چالش‌های برون‌سازمانی سمن‌ها دانستند. مرادی و سلیمانی‌پور (۱۳۹۶) با بررسی تأثیر حکمرانی خوب در توزیع درآمد، نشان داده‌اند از بین شاخص‌های حکمرانی خوب، همه شاخص‌ها جز کنترل فساد، اثر منفی و معناداری بر ضریب جینی کشورهای مورد مطالعه دارند و افزایش در این متغیرها موجب برابری در توزیع درآمد می‌شود. سلیمانی و وثوقی (۱۳۹۶) اولین قدم را در راه بسترسازی مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد، در نظارت بر عملکرد دولت و مشارکت در حکمرانی و به سرانجام رسیدن قانون سازمان‌های مردم‌نهاد و گام دوم را ایجاد زمینه

¹ Vivek Kumar Gupta

کیوشا و کولگ (2002) بیان کرده‌اند که مشارکت‌دهی تشکل‌ها در حکمرانی، عقلانی و البته اجتناب‌ناپذیر است. به رغم غنای پژوهش‌های پیشین، اما هیچ‌یک از موارد ذکرشده محیط حکمرانی را در نظام تشکلی به صورت عملیاتی مطالعه نکرده‌اند و این در حالی است که اهمیت این محیط حتی از محیط نهادها و قوانین رسمی نیز بیشتر است و حتی در صورت وجود بهترین قوانین، اما در غیاب محیط حکمرانی مطلوب، هیچ قانونی اثربخشی مطلوب نخواهد داشت. بر این اساس در این پژوهش تلاش شده است محیط عملیاتی حکمرانی دولت بر تشکل‌ها و نیز حکمرانی تشکل‌ها بر اعضا به صورت هم‌زمان بررسی شود تا مشخص شود در هر محیط چه مسائلی مانع از تحقق حکمرانی مطلوب در فضای تشکلی کشور می‌شود.

ملاحظات نظری

حکمرانی، فرآیند تصمیم‌گیری مشارکتی است که در آن ذینفعان چندگانه اعم از ذینفعان حکومتی و غیرحکومتی مجموعه‌ی خواسته‌ها، نیازها و راه‌حل‌های خود را در فرآیند تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری بیان می‌دارند. با این نگاه، حکمرانی عموماً فرآیندی پایین به بالاست که مبتنی بر اتفاق نظر ذینفعان چندگانه است و در محتوای روابط و تعاملات اجتماعی، سیاسی و اقتصادی جامعه صورت می‌گیرد (فرجی راد و کاظمیان، ۱۳۹۱: ۱۴۵). حکمرانی خوب یکی از رویکردهای توصیه‌شده‌ی اندیشمندان و سازمان‌های جهانی برای اداره‌ی جوامع و سازمان‌هاست (کریمی و همکاران، ۱۳۹۶). سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه، حکمرانی خوب را به مفهوم استفاده از اقتدار سیاسی و اعمال کنترل را برای مدیریت منابع جامعه، به منظور توسعه اقتصادی و اجتماعی می‌داند. بانک جهانی به عنوان یک نهاد بین‌المللی معتبر، برای نخستین بار در گزارشی در سال ۱۹۸۹، حکمرانی خوب را به عنوان ارائه خدمات عمومی کارآمد، نظام قضایی معتمد و نظام اداری پاسخگو تعریف کرده است (World Bank, 1998). ماری

دیپراساد و همکاران (2005)^۱ به این نتیجه رسیدند، در حالی که سازمان‌های غیردولتی در برخی عرصه‌ها برای جایگزینی با دولت درخور توجه قرار می‌گیرند، اما ظرفیت، اعتبار و مشروعیت آنها به طور فزاینده‌ای از نظر حکمرانی مورد تردید است. کیوشا و کولگ (2002)^۲ نشان می‌دهند با وجود اینکه دولت چین تعیین‌کننده‌ترین مؤلفه در توسعه سازمان‌های غیردولتی است، دولت در حال کناره‌گیری از مسئولیت‌ها در قبال جامعه است. روابط متقابل و وابسته بین دولت و سازمان‌های غیردولتی نشان‌دهنده تداوم قدرت حزب-دولت و همچنین کاهش ظرفیت آن برای کنترل رشد سازمان‌های غیردولتی است. اوله و ایور (2006)^۳ نیز بیان کرده‌اند که دولت قدرت را به نفع بازیگران غیردولتی از دست داده است و اقتدار سیاسی به طور فزاینده‌ای در حوزه‌هایی نهادینه می‌شود که توسط دولت‌ها کنترل نمی‌شود. آنها استدلال کرده‌اند که نقش بازیگران غیردولتی در شکل‌دهی و اجرای وظایف حکمرانی جهانی، نمونه‌ای از انتقال قدرت از دولت به بازیگران غیردولتی نیست، بلکه بیانگر تغییر منطق یا عقلانیت دولت است که به وسیله آن جامعه مدنی از یک هدف منفعل دولت، که باید براساس آن عمل شود، به موجودی بازتعریف می‌شود که ابژه و هم سوژه حکومت است.

در حالی که مطالعه حبیب‌پور و گتایی (۱۳۹۸) بر فقدان اراده دولت‌ها در ایران در مشارکت‌دهی تشکل‌ها و نمایشی بودن نقش تشکل‌ها در حکمرانی تأکید می‌کند، رازقی و لطفی خاچکی (۱۳۹۷) نیز ضعف حکمرانی داخلی تشکل‌ها را تأیید می‌کنند و سلیمانی و وثوقی ایجاد اعتماد متقابل بین دولت و تشکل‌ها را لازم دانسته‌اند. ویوک کومار گوپتا (2014) بر آثار مثبت مدل حکمرانی به عنوان مدل دموکراسی مشارکتی تأکید کرده و حاسمات و هسو (2008) بر ضرورت اصلاحات حکمرانی در داخل تشکل‌ها تأکید داشته‌اند و

¹ Debiprasad, M & Saswat, B N & Shiladitya, R

² Qiusha Ma & Oberlin, Colleg

³ Qiusha Ma & Oberlin, Colleg

برای مدیریت اقتصادی و اجتماعی یک کشور در راستای توسعه صرف می‌شود (Wood, 1999)؛ به عبارتی در بستر مساعد محیط سیاسی و نهادی، که به حقوق بشر، اصول دموکراتیک و حاکمیت قانون ارجح می‌نهد، حکمرانی خوب محصول مشارکت سه نهاد دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی است (عطار، ۱۳۸۸: ۱۲۹). این نوع حکمرانی به نیازهای فعلی و آینده جامعه اهمیت می‌دهد (Kaufmann, 2006: 53) و عبارت است از مدیریت شفاف و پاسخگویی افراد بشر، طبیعت، منابع اقتصادی و مالی به منظور توسعه منصفانه و پایدار (World Bank, 2012). برای حکمرانی خوب شاخص‌های متعددی را در نظر گرفته‌اند؛ اما به نظر می‌رسد با توجه به شدت فساد و نبود شفافیت در کشورهای توسعه‌نیافته، شاخص‌های مدنظر کمیسیون اجتماعی و اقتصادی سازمان ملل (فدایی و همکاران، ۱۳۹۶)، کامل‌ترین فهرست شاخص برای این نوع کشورها باشد.

رابینسون (کمیسیون ارشد حقوق بشر) نیز حکمرانی را فرآیندی می‌داند که نهادهای دولتی از طریق آن به مسائل عمومی می‌پردازند و منافع خود را مدیریت می‌کنند. او حکمرانی خوب را وضعیتی می‌داند که فعالیت‌های فوق را به شکل صحیح و به دور از خطا و با محوریت قانون انجام می‌دهد (شاکر جناقرد و همکاران، ۱۳۹۹). حکمرانی خوب کیفیت رابطه شهروندان و حکومت [یا سازمان‌ها و اعضا و ذینفعانشان] را نشان می‌دهد (مرعشی و بلیغ، ۱۳۸۷) و به واسطه نقش مهمی که در سلامت اجتماع دارد، از مباحث مطرح در توسعه کشورهای است. براساس تعریف کمیسیون حکمرانی جهانی، حکمرانی مجموعه‌ای از شیوه‌های انفرادی، تشکیلاتی، بخش خصوصی و دولتی است که امور عمومی را اداره می‌کند. حکمرانی شامل روابط اقتصادی، اجتماعی و سیاسی بین جامعه و حکومت و یا سازمان و اداره‌کنندگان آن است و هنر گرداندن جوامع و سازمان‌ها به شمار می‌رود (شیروانی و رجبی فرجاد، ۱۳۹۰). حکمرانی خوب شیوه‌ای است که در آن قدرت

شکل ۱- شاخص‌های حکمرانی خوب

Fig 1- Good governance indicators

حکمرانی خوب در نتیجه سیاست‌گذاری پیش‌بینی‌شدنی، آزاد و ارشادی تجسم می‌یابد؛ یک بروکراسی آکنده از خصلت‌های حرفه‌ای، ابزار قوه مجریه برای پاسخگودن دولت در مقابل اقدامات خود، مشارکت وسیع جامعه مدنی در فعالیت‌های عمومی و تمام رفتارهایی است که تحت لوای

قانون انجام می‌شود (Kaufmann et al., 1999). به همین دلیل از حکمرانی خوب به‌عنوان ابزارهای کاهش هزینه مبادله نیز می‌توان یاد و بیان کرد که حکمرانی خوب از طریق استقرار نظام بروکراتیک و عقلانی، سازمانی و تشکیلاتی باعث کاهش هزینه‌های مبادله طرفین ذینفع می‌شود:

شکل ۲- مکانیزم حکمرانی خوب

Fig 2- Good governance mechanism

وضعیتی است و راه‌های بهبود آن شناسایی شود.

پرسش‌های پژوهش

پرسش‌ها براساس اهداف پژوهش با توجه به شاخص‌های حکمرانی خوب در دو بخش موانع حکمرانی مطلوب دولت بر تشکل‌های اقتصادی و موانع حکمرانی مطلوب تشکل‌های اقتصادی بر اعضا تنظیم شدند.

این تئوری، سودمندی یا غیرسودمندی یک مبادله را نشان و هزینه‌های طرفین مبادله را درخور توجه قرار می‌دهد. بر این اساس در این پژوهش تلاش شده است تا از طریق شناسایی موانع حکمرانی مطلوب دولت بر تشکل‌های اقتصادی و موانع حکمرانی تشکل‌های اقتصادی بر اعضا، هزینه مبادله در نظام تشکل‌های اقتصادی مورد ملاحظه قرار گیرد و مشخص شود که این تعامل از نظر سودمندی یا غیرسودمندی در چه

جدول ۱- پرسش‌های پژوهش

Table 1- Research questions

ردیف	موانع حکمرانی مطلوب دولت بر تشکل‌های اقتصادی	ردیف	موانع حکمرانی مطلوب تشکل‌های اقتصادی بر اعضا
۱	فرآیند حکمرانی خوب دولت بر تشکل‌های اقتصادی با چه موانعی روبه‌روست و چگونه بهبود می‌یابد؟	۱	نظام قدرت در انجمن نظامی باز است یا بسته؟ دلایل شکل‌گیری و آثار این نظام را بر انجمن و نیز جریان تشکل‌گرایی کشور ذکر کنید.
۲	وضعیت اعتماد بین دولت و تشکل‌ها چگونه است؟	۲	جایگاه لایه‌های مختلف انجمن اعم از مجمع عمومی، هیئت‌مدیره، بازرس و پرسنل تشکل در نظام حکمرانی انجمن بر اعضا چگونه است؟
۳	سیاست‌ها و تصمیمات دولت تا چه حد برای تشکل‌ها پیش‌بینی‌شدنی است؟	۳	آیا در انجمن بین اعضا برابری وجود دارد؟
۴	نقش تشکل‌ها در فرآیندهای تصمیم‌گیری و اجرای امور توسط دولت چگونه است؟	۴	چگونه می‌توان به ایجاد شفافیت بیشتر در انجمن کمک کرد؟
۵	وضعیت کارایی سازمان‌های دولتی چگونه است؟	۵	وضعیت کارایی تشکل‌های اقتصادی چگونه است؟
۶	چه تعارضاتی بین دولت و تشکل‌ها وجود دارد؟	۶	آیا بین انجمن و اعضا تعارضاتی وجود دارد؟
-	-	۷	انجمن از چه منابعی درآمد کسب می‌کند؟
-	-	۸	وضعیت کارایی پرسنل انجمن چگونه است؟
-	-	۹	وضعیت مشارکت اعضا در فعالیت‌های انجمن چگونه است؟

روش پژوهش

زمان انجام این پژوهش ۱۳۹۹ تا ۱۴۰۰، تکنیک گردآوری داده‌ها مصاحبهٔ ایزودیک است و با توجه به ملاحظات نظری پژوهش، پرسش‌های مصاحبه در قالب مصاحبه‌نامه براساس اهداف پژوهش، یعنی موانع حکمرانی مطلوب دولت بر تشکل‌های اقتصادی و موانع حکمرانی مطلوب تشکل‌های اقتصادی بر اعضا تدوین شد. در تدوین این پرسش‌ها، شاخص‌های حکمرانی مطلوب (ارائه‌شده در شکل ۱) راهنمای عمل قرار گرفت. به‌منظور سنجش اعتبار، مصاحبه‌نامه برای دو نفر از صاحب‌نظران تشکلی و نیز دو تن از استادان دانشگاه ارسال و از نظرهای ایشان در تدوین نهایی مصاحبه‌نامه استفاده شد. جمعیت تحقیق شامل کلیه

رویکرد پژوهش حاضر کیفی و روش استفاده‌شده، تحلیل مضمون است. تحلیل مضمون روش یا تکنیکی است که در آن پژوهشگر از طریق طبقه‌بندی داده‌ها و الگوهای درون‌داده‌ای و الگویابی برون‌داده‌ای، به یک سنخ‌شناسی تحلیلی دست می‌یابد؛ درواقع تحلیل تماتیک کدگذاری و تحلیل داده‌هاست، با هدف درک اینکه داده‌ها چه می‌گویند و چه اطلاعاتی می‌دهند. این نوع تحلیل در وهلهٔ اول به‌دنبال الگویابی در داده‌هاست؛ زمانی که الگویابی از داده‌ها به دست آمد، باید حمایت موضوعی از آن صورت گیرد و به عبارتی تم از داده‌ها نشأت می‌گیرد (Garbium, 1998).

تشکل‌ها و موانع حکمرانی مطلوب تشکل‌ها بر اعضا، در قالب مضامین فراگیر تحلیل شدند. برای کسب قابلیت اطمینان و اعتبار، از تکنیک تثلیث به مفهوم بهره‌گیری از منابع مختلف برای مطالعه پدیده و روش‌هایی شامل بهره‌گیری از نظرهای خبرگان و موضوع پژوهش استفاده شد که درباره مورد مطالعه، شناخت و دانش و بینش بالایی داشتند که این امر زمینه انتخاب مصاحبه‌شوندگان را با دقت و حساسیت بالا فراهم کرد. همچنین کدگذاری نکات کلیدی مبانی نظری پژوهش انجام شد، از آنها به‌عنوان راهنمای مصاحبه‌ها بهره‌گرفته شد، برخی روش‌های مکمل روش‌های کیفی، از جمله مطالعه اسناد بالادستی تشکل‌ها مانند اساسنامه تپ تشکل‌های عضو اتاق ایران به کار گرفته شد، ارائه کدگذاری‌ها برای اظهار نظر درباره کیفیت و دریافت بازخورد به دو تن از فعالان تشکلی ارائه و از نظرهای آنها به‌عنوان راهکارهای دیگر افزایش اعتبار استفاده شد. همچنین با توجه به اشتغال ۱۵ ساله یکی از پژوهشگران در انجمن مورد مطالعه، پژوهشگر مذکور از ابتدای کار تلاش کرد برای کمک بیشتر به تأییدپذیری، از هرگونه پیش‌داوری پرهیز کند، قضاوت‌های شخصی خود را به تعلیق درآورد و کار تحلیل را بر مبنای داده‌ها پیش ببرد. همچنین برای تثبیت اعتبار، کدگذاری‌ها برای تأیید اعتبار و تفسیرها به مشارکت‌کنندگان ارائه و نظرهای آنها در کدگذاری نهایی اعمال شد. برای افزایش پایایی نیز ضمن یادداشت‌برداری از جلسات مصاحبه، کلیه مراحل مصاحبه ضبط و در هنگام پیاده‌سازی متن استفاده و بعضاً در موارد ابهام، هنگام تجزیه و تحلیل داده‌ها به آنها مراجعه شد. همچنین بررسی و ارزیابی کدگذاری‌ها و مضامین در تیم پژوهش، به افزایش پایایی این پژوهش کمک کرد.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های پژوهش در دو بخش الف) موانع حکمرانی مطلوب دولت بر تشکل‌های اقتصادی و ب) موانع حکمرانی مطلوب تشکل‌های اقتصادی بر اعضا در قالب کدگذاری مضامین پایه، مضمون سازمان‌دهنده و مضمون فراگیر براساس سؤالات پژوهش به شرح زیر تشریح می‌شوند.

شرکت‌های عضو انجمن صنایع لوازم خانگی ایران است که در استان‌های مختلف ایران استقرار دارند. نمونه‌گیری به روش هدفمند و تدریجی صورت گرفت، به این نحو که در ابتدا ده نفر از مدیران این شرکت‌ها به‌صورت هدفمند انتخاب شدند و مصاحبه‌ها با این افراد، که اطلاعات و شناخت جامعی از فعالیت‌های انجمن داشتند، انجام شد. نمونه‌های انتخاب‌شده مدیران، شرکت‌هایی بودند که سابقه عضویت بیش از ۵ سال در انجمن داشتند و ضمن مشارکت در فعالیت این تشکل، به‌طور کلی با مقوله تشکل‌گرایی نیز آشنایی داشتند. هم‌زمان با مصاحبه‌ها، روند تحلیل داده‌ها نیز ادامه داشت. در این مرحله با توجه به داده‌های به دست آمده و نیز با توجه به نیافتن پاسخ‌های مکفی برای برخی سؤالات و خلأهای موجود درباره موانع حکمرانی مطلوب در هر دو بخش حکمرانی دولت بر تشکل‌ها و حکمرانی تشکل‌ها بر اعضا و بعضاً به دلیل انحراف پاسخگو از موضوع، اشباع نظری حاصل نشد که در ادامه با مشورت چند فعال تشکلی آشنا به حوزه صنعت لوازم خانگی، در مرحله دوم مصاحبه‌ها نمونه‌هایی انتخاب شدند که قادر به تکمیل خلأهای نظری بودند و مصاحبه‌ها با هدایت مصاحبه‌گر و با تأکید بر ضرورت ذکر جزئیات و مصادیق مسائل مطرح‌شده توسط ۵ پاسخگو ادامه و فرآیند گردآوری داده براساس تحلیل هم‌زمان داده‌ها انجام و مشخص شد. درباره آثار و پیامدهای حکمرانی جاری یا جایگزین در نظام تشکلی کشور، ابهاماتی وجود دارد؛ بنابراین ۶ نمونه دیگر از جمعیت تحقیق مورد مصاحبه قرار گرفتند تا خلأهای شناسایی‌شده تکمیل و اشباع نظر حاصل شود. به این ترتیب حجم نمونه شامل ۲۱ تن از مدیران شرکت‌های عضو انجمن صنایع لوازم خانگی ایران است.

ابزار تجزیه و تحلیل داده‌ها در این پژوهش، کدگذاری مضمونی است. کدگذاری مضمونی نوعی راهبرد تقلیل و سازماندهی داده‌هاست که با هدف کشف مضمون‌ها برای تحلیل و تفسیر انجام می‌گیرد (میرزایی، ۱۳۹۵: ۹۹۴). در فرآیند کدگذاری، تعداد ۸۳ مضمون پایه شناسایی شد. مضامین پایه در قالب مضامین سازمان‌دهنده تلخیص شدند و براساس این مضامین، نتایج شامل موانع حکمرانی مطلوب دولت بر

جدول ۲- شبکه مضامین (موانع حکمرانی مطلوب دولت بر تشکل‌های اقتصادی)

Table 2- Network of themes (Obstacles to the government's good- governance over non- governmental economic organizations)

ردیف	مضامین پایه	مضمون سازمان‌دهنده	فرآیند	مضمون
۱	فقدان ساختار حکمرانی خوب در ایران- سازگاری نداشتن معیارهای بانک جهانی با فضای ایران- رسوب مدیران غیرمتخصص عدم در بدنه مدیریتی کشور - فقدان همگرایی بین سازمان‌ها- فقدان ساختار مشارکت تشکل‌ها- مشکلات اجرای قانون و لختی دولت - فقدان شفافیت- التزام نداشتن دولت و حاکمیت به حکمرانی خوب - پاسخگون نبودن مسئولان درباره توسعه کشور - فقدان استراتژی- تعهدناپذیری دولت- فساد مسئولان در حیات خلوت‌های اقتصادی کشور - بی‌اهمیتی حاکمیت به اجماع‌گرایی	عیب‌زایی سیستماتیک		
۲	کاهش ثبات اقتصادی در دوره تحریم - امنیتی شدن جامعه در دوره تحریم - افزایش شکاف بین حاکمیت و مردم در دوره تحریم - ظاهری بودن روابط دولت با تشکل‌ها - خودی‌ندانستن تشکل‌ها توسط دولت - عدم قائل شدن حق حیات برای بخش خصوصی توسط دولت - مبتنی بودن روابط در دولت بر فساد و رشوه - تمامیت‌خواهی و تفکر حذفی دولت نسبت به تشکل‌ها - اعتماد دولت به تشکل‌ها فقط در موارد نیاز یا فورس ماژور - کارگذاری ساختارهای پلیسی علیه بخش خصوصی مانند سازمان‌های حمایت و تعزیرات- تلقی تشکل‌ها به عنوان مدافع منافع دولت - ضرورت اجتماع در تشکل‌ها برای مقابله با تهدیدات دولت برای بخش خصوصی - زاویه‌داشتن سازمان‌های دولتی با بنگاه‌های خصوصی - بی‌رغبتی بخش خصوصی به مشارکت به دلیل بی‌اعتمادی به دولت - بی‌توجهی سازمان‌های دولتی به منافع ملی - مسئولیت‌ناپذیری دولتی از نتایج تصمیماتشان در تولید - فقدان اراده حل مشکلات توسط دولت - مزاحمت تلقی کردن مطالبه‌گری تشکل‌ها توسط دولت - نفوذ دولتی‌ها در ارکان تشکل‌های مهم برای هماهنگ کردن تشکل‌ها با دولت- فریبکاری دولت در رابطه با تشکل‌ها - تأثیر مسانل امنیتی در رابطه دولت با تشکل‌ها - نوسان ارتباط تشکل‌ها با دولت با توجه به شخصیت فردی مسئولان - عدم تفویض اختیار به تشکل‌ها به مثابه نبود اعتماد- مشروط بودن اعتماد دولت به تشکل‌ها به مسئله انتفاع دولت - نقش تصمیمات پشت پرده در مشکل‌آفرینی برای صنایع - بی‌اهمیتی به مشکلات تشکل‌ها توسط دولت به دلیل تعدد مشکلات دولت	بی‌اعتمادی نهادی تشکل‌های اقتصادی به دولت	اعتماد معیوب	موانع حکمرانی مطلوب دولت بر تشکل‌های اقتصادی
	واریز نکردن حق عضویت توسط اعضا به دلیل اعتماد نداشتن به تشکل - باور به مدافعت تشکل‌ها از منافع دولت به جای منافع اعضا- عضویت در تشکل‌ها صرفاً برای استفاده از برخی امکانات صنفی و نداشتن اعتقاد به تشکل‌گرایی	تشکل‌ها		
	نفوذ دولت در تشکل‌های بالادستی از طریق فرستادن نماینده به هیئت نمایندگان و هدایت اتاق‌های بازرگانی از این طریق- لابی‌ها و روابط شخصی تشکل‌ها با مسئولان دولتی - برقراری اعتماد دولت و تشکل‌ها فقط در بخش تشکل‌های دولتی مانند خانه صمت - برقراری اعتماد بین سازمان‌های دولتی با تشکل‌های موازی که براساس ارتباطات قوی عاملان آن، برای رانت‌جویی به وجود آمده‌اند.	اعتماد سازمان‌یافته		

پیش‌بینی ناپذیری دولت

فقدان عقلانیت سیاست‌گذاری

۳ مدیریت اقتصادی کشور به‌جای مدیریت استراتژیک - روشن نبودن سیاست‌های کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت دولت - تأثیر عوامل بیرونی بر برنامه‌ریزی‌های کشور - بی‌برنامگی دولت و نبود امکان برنامه‌ریزی در فضای ابهام - شفافیت‌نداشتن دولت

فقدان مدل اقتصادی و استراتژی در کشور و در دست‌آفرینی تصمیمات جزیره‌ای برای تولید - تصمیمات غیرکارشناسی برای تولید بدون توجه به تبعات آن - سیاست‌گذاری بر مبنای سعی و خطا - تضاد بخشنامه‌های دولتی با خصوصی‌سازی - تضاد قوانین حامی مالکیت خصوصی با رویه‌های اجرایی کشور

۴ مشروعیت‌نداشتن تشکل‌های اقتصادی - فقدان قدرت اجرایی تشکل‌ها - امتناع نقش‌آفرینی تشکل‌های اقتصادی عدم پذیرش و دافعه دولت نسبت به تشکل‌ها - اعتقادنداشتن به تشکل‌ها به دلیل نپذیرفتن اصل مالکیت خصوصی توسط دولت - ضد تشکل بودن ساختار سیاسی کشور - فقدان جایگاه واقعی تشکل‌ها نزد قوای سه‌گانه - استقلال‌نداشتن اتاق بازرگانی از دولت و استقلال‌نداشتن واقعی تشکل‌ها

شنیده‌نشدن صدای تشکل‌ها - استفاده ابزاری از تشکل‌ها به اقتضای منافع دولت - وابستگی نقش تشکل‌ها به میل دولت‌ها در به بازی گرفتن تشکل‌ها - سبی‌اعتقادی نظام به پیشنهادها از پایین به بالا

تمامیت‌خواهی نظام و مشارکت‌نگرفتن از تشکل‌ها انسداده مشارکت پایین به بالا

۵ ناکارآمدی دولت به دلیل بدنه سنگین، نشناختن بازار و جامعه - تقلیل مداوم کارایی و صلاحیت حرفه‌ای کارکنان دولت - ناهماهنگی بین بخش‌های مختلف سازمان‌های دولتی - نبود شایسته‌سالاری در دولت

رفتار دستوری دولت به تشکل‌ها و اقتصاد - توجه نکردن دولت به اعتراضات تشکل‌ها در حوزه‌های مالیات، بیمه، تعرفه و ... - انتظار دولت درباره کنترل قیمت‌ها توسط تشکل‌ها - مزاحمت‌های نهادهای نظارتی - بازخواست طلبکارانه تشکل‌ها و الزام پاسخگویی به دولت

مشارکت‌ندادن تشکل‌های اقتصادی

جدول ۳- شبکه مضامین (موانع حکمرانی مطلوب تشکلهای اقتصادی بر اعضا)

Table 3- Network of themes (obstacles to good governance of non- governmental economic organizations on members)

مضمون فراگیر	مضمون سازمان‌دهنده	مضامین پایه
	چرخش قدرت	رقابت برای ورود به هیئت‌مدیره به‌عنوان نشانهٔ بازبودن نظام قدرت در تشکلهای فقدان دموکراسی در تشکلهای اقتصادی- نخبه‌گرایی در تشکلهای و امکان ورود شرکت‌های بزرگ به هیئت‌مدیره‌ها - تبدیل قدرت به دیکتاتوری و شخص‌محوری در هیئت‌مدیرهٔ تشکلهای بر اثر حضور طولانی‌مدت بر مسند مسئولیت - رابطه محور بودن ورود به هیئت‌مدیرهٔ تشکلهای - تشکیل تشکلهای موازی در اثر نبود امکان ورود به هیئت‌مدیرهٔ تشکلهای
	فراآیند انسداد	امکان ورود به هیئت‌مدیرهٔ تشکلهای صرفاً از طریق ائتلاف - خارج کردن پرسنل قدیمی تشکلهای پس از پیروزی ائتلاف‌ها
	فراآیند ائتلاف	مغفول ماندن تعلق حاکمیت اصلی تشکلهای اقتصادی به مجمع عمومی و اعضا - برقراری حاکمیت مردمی در تشکلهای اقتصادی - تفکیک نکردن جایگاه سیاست‌گذاری و اجرایی - سلامت‌نداشتن مجامع و ارائه گزارش‌ها
	اصول مغفول در حاکمیت قانونی تشکلهای	تغییرات فرهنگی و علاقه به تعیین سرنوشت توسط خود افراد به‌جای دیگران - تغییرات فرهنگی و تغییر رابطهٔ بزرگ‌تر کوچک‌تری - نهادینگی فردگرایی - انسداد مشارکت در نظام پدرسالاری تشکلی - حرکت تشکلی از حاکمیت پدرسالار به دموکراسی
	چالش‌های فرهنگ پدرسالاری در تشکلهای	نظارت نکردن فعال بازرسان تشکلی - آشنان نبودن کافی بازرسان با وظایف و اختیارات - مبتنی بودن بازرسی تشکلهای بر تعارف به‌جای ضوابط - مبتنی بودن بازرسی‌ها در تشکلهای بر رویکرد پلیسی به‌جای رویکرد ارشادی در مواقع اختلاف هیئت‌مدیره‌ها و بازرسان - انتخاب بازرسان موافق هیئت‌مدیره و توصیهٔ انتخاب بازرسان توسط لابی انتخابات هیئت‌مدیره
	غفلت از بازرسی خوب	امتیازات و اختیارات بیشتر شرکت‌های بزرگ‌تر و اعضای قدیمی‌تر - سنگینی رأی نخبگانی در تشکلهای
	برابری اعضا	برابری، نقد وارد به دموکراسی است - منطقی نبودن برابری به دلیل سهم بازار و اثرگذاری متفاوت شرکت‌ها - امکانات و قدرت بیشتر شرکت‌های بزرگ برای کمک به تشکلی - توزیع نقش در تشکلی باید بر مبنای میزان مشارکت باشد -
	مخالفتان برابری	انتشار نکردن یا انتشار نکردن به موقع اطلاعات و صورت‌جلسات تشکلی - توزیع نکردن برابر اطلاعات برای اعضا - مکتوب نکردن نام صاحبان آرای موافق یا مخالف تصمیم‌گیری‌ها در صورت‌جلسات - گزارش ندادن منظم ارکان اجرایی و سیاست‌گذاری تشکلهای - دخل و تصرف در اطلاعات - مشارکت نگرفتن هیئت‌مدیره از اعضا در سیاست‌گذاری‌ها و تصمیم‌گیری‌ها - فقدان رویه‌ها و قاعده و قانون‌های روشن در امور تشکلهای - بی‌توجهی ارکان اجرایی یا سیاست‌گذاری به اساسنامه - برقراری سازوکارهای جلوگیری از فساد - برقراری گفت‌وگو - انتقادی در تشکلهای - فقدان روحیهٔ مطالبهٔ خواست‌ها

چانه‌زنی ضعیف تشکل‌ها با دولت - وجود هیئت‌مدیرهٔ محافظه‌کار در تشکل‌ها - محافظه‌کاری اتاق در برابر دولت - کمبود آموزش شرکت‌ها توسط تشکل‌ها - بی‌توجهی یا توفیق‌نداشتن تشکل‌ها در رفع موانع از جمله موانع صادراتی، تولید و ... - ضعف سرایت‌یافتهٔ بخش خصوصی به تشکل‌ها دربارهٔ مطالبه‌گری - کمبود مهارت یا جدیت لازم در چانه‌زنی با دولت در تشکل‌ها

پیدایش تعارض هنگام پیدایش منفعت - تعارض به دلیل افت کارایی ناشی از تغییرات ناگهانی در تشکل‌ها - هم‌راستابودن منافع اعضای هیئت‌مدیره با یکدیگر - هم‌راستابودن منافع اعضای هیئت‌مدیره با ارکان اجرایی - هم‌راستابودن منافع هیئت‌مدیره با اعضا - نبود هم‌راستایی بین منافع دولت و تشکل‌ها

مناسب‌نبودن روش‌های تعیین حق عضویت - عدم التزام اعضا به پرداخت حق عضویت - کمبود حمایت‌های مالی اتاق و اعضا - تلقی ناصحیح سازمان‌های سیاست‌گذار از غیر انتفاعی بودن تشکل‌ها و غفلت از اینکه این سازمان‌ها می‌توانند درآمد داشته باشند و درآمد را صرف توسعهٔ تشکل کنند.

فقدان اثربخشی و بهره‌وری - دولت‌زدگی (بی‌برنامگی، روزمرگی، بی‌تفاوتی و بی‌انگیزگی) پرسنل تشکل - اعمال‌نکردن مدیریت صحیح توسط رأس رکن اجرایی تشکل - کمبود ارتباط پرسنل با اعضا - فقدان هدف‌گذاری و برنامه‌ریزی برای پرسنل - روشن‌نبودن روش‌های اجرایی و پیگیری مسائل - نبود شایسته‌سالاری - عدم آموزش پرسنل

فرهنگ نازل جمع‌گرایی و ضعف کارهای گروهی - تفاهم‌نداشتن بر سر منافع - فردگرایی نهادین در ایرانیان خصوصاً در حوزهٔ کسب و کار - رواج فرهنگ مدیریت شخص‌محور - باور به پیشبرد راحت‌تر امور در حالت فردی - بی‌اعتقادی صاحبان کسب و کار به تشکل‌گرایی - ریاست‌طلبی در کارهای گروهی - نبود بلوغ فرهنگ تشکل‌گرایی

فقدان جایگاه تحزب و تشکل در ساختار سیاسی کشور - تمایل‌نداشتن دولت به مشارکت مردم در ادارهٔ اقتصاد و تمامیت‌خواهی حاکمیت - مشارکت‌ندادن فعالان بخش‌های مرتبط در انتخاب مسئولان مربوط - تمایل‌نداشتن دولت به تقسیم قدرت با تشکل‌ها و فقدان فرصت ابراز وجود برای تشکل‌ها - وابستگی مشارکت‌دادن یا ندادن تشکل‌ها در امور به روحیات شخصی مسئولان دولتی

فقدان سازوکارهای همکاری جمعی در تشکل‌ها- منوط‌بودن مشارکت اعضا در فعالیت‌های تشکل به تحقق خواسته‌های بنگاهی- خاموش و خنثی بودن بیشتر اعضا به دلیل نقش‌ندادن به اعضا در مدیریت تشکل- توجه‌نکردن به پیشنهادها و انتقادهای اعضا - روحیات متفاوت نمایندگان اعضا در تشکل- بسندگی اعضا به مشارکت در مجمع در سال‌های انتخاب هیئت‌مدیره- مشارکت اعضا در امور صرفاً مهم مانند قیمت‌گذاری- انحصار طلب بودن هیئت‌مدیره - نظرنخواستن از اعضا - تشریفاتی بودن حضور اعضا در جلسات- قرارگرفتن اعضا در رودربایستی برای مشارکت، خصوصاً هنگام رای‌دادن به هیئت‌مدیره و رای‌دادن براساس لابی به‌جای شناخت کاندیداها- ضعف کارهای تشکیلاتی در تشکل‌ها- گفت‌وگونکردن در تشکل‌ها- مشارکت رقابت‌جویانه به‌جای مشارکت همکارانه- خودسانسوری اعضا- بده‌بستان عده‌ای از اعضا با هیئت‌مدیره

بحث درباره یافته‌ها

الف) نظام حکمرانی دولت بر تشکل‌های اقتصادی

حکمرانی بر تشکل‌های اقتصادی و لحاظ‌نکردن این سازمان‌ها به‌عنوان یکی از ذینفعان اصلی عرصه اقتصاد کشور، موجب پیامدهای منفی در کسب و کار اعضای تشکل‌هاست که این مسئله به شکاف اعتماد و تعارض بین تشکل‌ها و اعضا می‌انجامد و در مرحله بعد، این شکاف اعتماد و تعارض، به روابط دولت و تشکل‌ها سرایت می‌کند و تشکل‌ها دولت را موجب خسارت بر خود و اعضای خود می‌بینند و در ادامه، دامنه این بی‌اعتمادی تا ناهمسویی بخش خصوصی و دولت کشیده می‌شود که حاصل آن بازماندن کشور از توسعه است.

در این مطالعه روشن شد فضای حکمرانی دولت بر تشکل‌ها از نظر تطابق با مؤلفه‌های حکمرانی خوب، در وضعیت نامساعدی است و این وضعیت آثار «هم‌انباشته» یا «دومینویی منفی» بر نظام تشکلی دارد و از طریق وقوع زنجیره‌ای از مسائل، درنهایت به افزایش تصاعدی هزینه‌های مبادله بین تشکل‌ها و اعضایشان و سپس تشکل‌ها با دولت منجر می‌شود؛ به این صورت که بی‌اعتنایی یا بی‌تدبیری دولت در

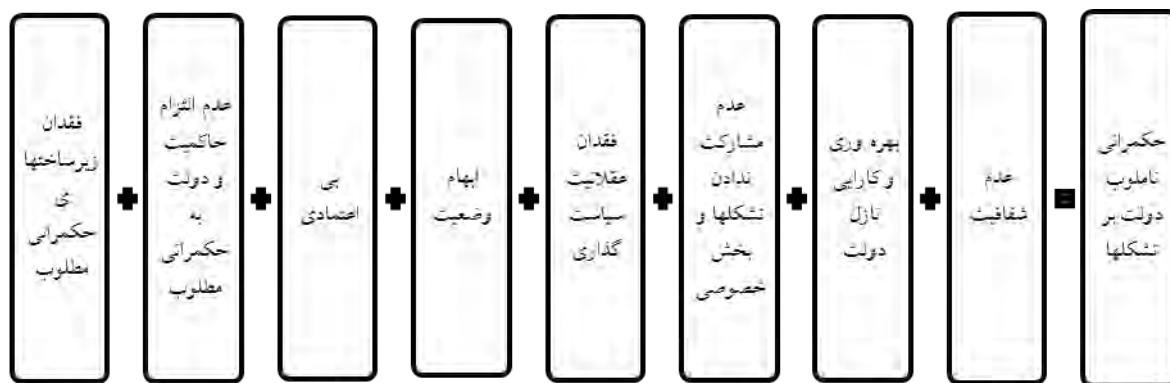

شکل ۳- دومینویی حکمرانی نامطلوب دولت بر تشکل‌ها

Fig 3- The Domino of negative effects of unfavorable governance on the economic non-governmental organizations by the government

هزینه‌های مبادلاتی تشکیل‌ها و دولت می‌انجامند و رفع هر یک از این زمینه‌ها یا دلایل، می‌تواند گامی در جهت بهبود وضعیت تلقی شود.

دلایل بسیاری نشان‌دهنده یا عامل زمینه‌ساز حکمرانی نامطلوب دولت بر تشکیل‌ها این عوامل در جای خود ضمن تقویت اثر حلقه‌های قبل و بعد، به افزایش

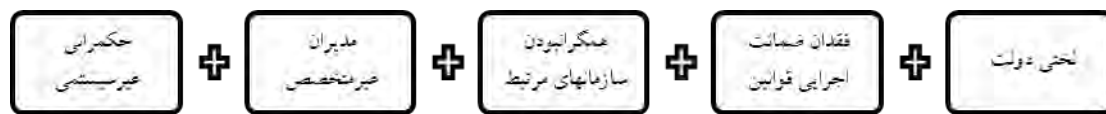
شکل ۴- عوامل هزینه‌زای مبادله بین دولت و تشکلهای (بخش خصوصی)

Fig 4- Factors increasing the cost of exchange between the government and economic non-governmental organizations (private sector)

معاف باشند و نیز تبیین‌نکردن روشن و صریح اهداف یا برنامه‌ها و اقدامات، فرصت تغییر جهت را در اهداف و برنامه‌ها، برای دست‌اندرکاران محفوظ نگاه می‌دارد و همین مسئله باعث پیدایش حیات خلوت‌هایی در اقتصاد کشور شده و می‌شود که حاصل آن دست‌کاری اقتصاد در جهت منافع گروه‌های خاص است.

کلید رفع مسائل یادشده و بهبود وضعیت تشکلهای اقتصادی به‌عنوان سازمان‌های تلاشگر، در جهت توسعه کشور از طریق بهبود مشارکت مردم در امر اقتصاد - و در وضعیت غایی مردم‌سالاری اقتصادی - حکمرانی خوب است. علاوه بر فقدان زیرساخت‌های حکمرانی خوب در ایران، عیوب زیرساختی و هزینه‌زا، اجازه تحقق حکمرانی خوب را در روابط مابین دولت و تشکلهای اقتصادی نمی‌دهند و اصولاً مسئولان نیز التزامی به پذیرش و رعایت مؤلفه‌های آن ندارند و به دلیل مسائلی از قبیل ابهام وضعیت، نبود شفافیت، فقدان عقلانیت سیاست‌گذاری و مشارکت‌نکردن تشکلهای در تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها، هزینه‌های مبادله^۱ تشکلهای اقتصادی و اعضایشان به‌صورت مستقیم و زیان‌های عملیاتی و یا هزینه فرصت‌های از دست رفته به‌شدت افزایش یافته است. همچنین علاوه بر زمینه‌های زیرساختی، پایبند نبودن به حکمرانی خوب، فرصتی را در اختیار مسئولان قرار می‌دهد تا از پاسخگویی به جامعه و در اینجا به تشکلهای اقتصادی

^۱ هزینه‌های ناشی از عدول طرف مبادله از قرارداد یا قول و قرارها، هزینه‌های پیگیری برای احقاق حقوق و نظایر اینها (رنانی، ۱۳۸۹ به نقل از خالقی‌فر و همکاران (۱۳۹۴)).

شکل ۵- عیوب زیرساختی و عوامل ناسازگار حکمرانی خوب در ایران

Fig 5- Infrastructural defects and incompatible factors of good governance in Iran

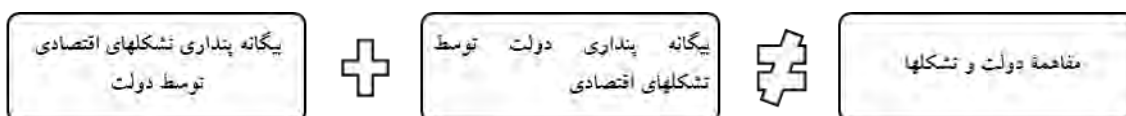
شکل ۶- معادله صرفه امتناع دولت از حکمرانی خوب

Fig 6- The cost-effectiveness equation of the government's refusal of good governance

کنشگران تشکلی به حاکمیت و دولت است. از این نظر سازمان‌های کنترل‌گر مانند تعزیرات و حمایت از مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان و لایه‌های مختلف سازمان‌های دولتی که در کار صنعتگران اختلال ایجاد می‌کنند، به‌عنوان جلوه‌هایی از تفکر سلبی دولت نسبت به بخش خصوصی در اذهان کنشگران تشکلی پدیدار شده‌اند. درست در حالت عکس وضعیت قبلی، در اینجا بخش خصوصی خود را به تشکلی‌یابی و اجتماع در قالب گروه‌های تشکلی مجبور می‌داند تا خطر تهدیدات دولت بر این بخش کمتر شود و این بخش بتواند در قالب گروهی و با اتحاد، از خود و حقوق خود از جمله حق مالکیت، صیانت کند.

به این ترتیب به‌جای یگانگی، نوعی حس بیگانگی پنداری متقابل و در مقابل هم قرار گرفتن در رابطه دولت و تشکل‌ها وجود دارد که به‌صورت پیدا و پنهان در روابط فی‌مابین اثرگذار است و به بیگانگی طرفین از نظام باورها، ارزش‌ها و هنجارهای یکدیگر و سوءتفاهم و لگنت یا ناتوانی در بیان خواست‌ها و عدم درک متقابل و در نهایت تلاش نکردن برای برآوردن انتظارات متقابل می‌انجامد.

حکمرانی خوب موجب ظرفیت‌افزایی و تأثیر مثبت، از جمله ارتقای اعتماد در رابطه ذینفعان می‌شود؛ اما اکنون بحران اعتماد بین دولت و تشکل‌ها به دلیل ضعف حکمرانی، به قدری عمیق است که برخی کنشگران تشکلی عملاً دولت را در تلاش برای دخالت یا اثرگذاری بر تشکل‌ها می‌دانند و حتی بعضاً چنین اعتقادی وجود دارد که تشکل‌ها اصولاً در جهت منافع دولت کار می‌کنند و عملاً به مجریان صرف قوانین دولتی تقلیل یافته و در سیاست‌گذاری‌ها به‌کلی فاقد نقش‌اند. البته این وضعیت به بی‌اعتمادی نهادی اعضا به تشکل‌ها ربط دارد؛ اما حتی اگر این فرضیه را حاصل نگاه بدبینانه بخش خصوصی به دولت و رسوب اندیشه‌های چپ در اقتصاد بدانیم، می‌توان محافظه‌کاری یا انفعال تشکل‌ها و در واقع ضعف کنشگری تشکل‌ها را معلول چنین ذهنیتی نزد بخش خصوصی دانست که براساس آن تشکل‌گرایی بیهوده انگاشته می‌شود. همچنین این تصور که دولت در پی سلب حق حیات از بخش خصوصی است و این بخش همواره از سوی دولت به‌مثابه بیگانه یا سهم‌خواه تلقی شده است، تصور غالبی در بخش خصوصی و نمایانگر بی‌اعتمادی نهادی

شکل ۷- معادله عدم مفاهمه دولت و تشکل‌های اقتصادی

Fig 7- The equation of lack of understanding between the government and non-governmental economic organization

برقرار کنند؛ زیرا مشارکت و مطالبه‌گری، بخشی از فلسفه وجودی و مأموریت اصلی تشکل‌هاست؛ حتی اگر دولت، مطالبه‌گری تشکل‌ها را مزاحمت تلقی و از طریق کسب کرسی در تشکل‌های مادر، اعمال نفوذ کند؛ اما لازم است تشکل‌ها با احیای روحیه مسئولیت‌پذیری و نیز اعتماد به نفس، در شرایط بحرانی جاری، با اغتنام فرصت وارد حوزه‌های رسالت خود در مشارکت و مطالبه‌گری شوند تا بتوانند با ابراز وجود واقعی و همه‌جانبه، جایگاه واقعی و مشروع خود را اعاده کنند.

همچنین گسست اعتماد دولت و تشکل‌ها و باور بخش خصوصی به روابط مبتنی بر ظاهرسازی و فریبکاری دولت، به بی‌رغبتی بخش خصوصی به مشارکت در تشکل‌ها نیز منجر می‌شود که این موضوع البته با دریافت دیگر بخش خصوصی مبنی بر ضرورت اجتماع در تشکل‌ها در برابر تهدیدات دولت در تناقض است که می‌توان آن را تا حدوی به انفعال کنشگران تشکلی نسبت داد که نمی‌خواهند یا نمی‌توانند در جهت اهداف و نیازهای خود تعادلی بین تشخیص و عمل

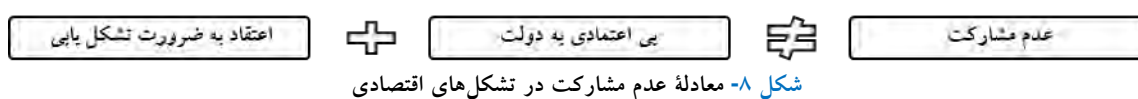
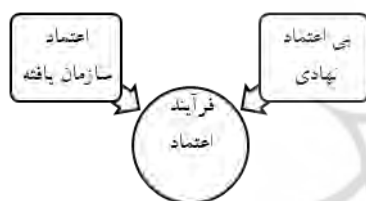

Fig 8- The mechanism of Lack of participating in economic non-governmental organizations

شکل ۹- اعتماد معیوب در تشکل‌های اقتصادی

Fig 9- Defective trust in economic non-governmental organizations

ب) نظام حکمرانی تشکل‌ها بر اعضا

حکمرانی تشکل‌ها بر اعضا، ابعاد مختلفی دارد. حاکمیت اساسنامه در یک تشکل، حاکمیتی قانونی و بی‌قید و شرط است؛ اما اعضا، وجودی مقدم بر اساسنامه‌اند و می‌توانند مصالح تشکل را براساس توافق جمعی در اساسنامه تنظیم کنند؛ در حالی که این اصل عموماً مورد غفلت قرار می‌گیرد و حاکمیت به هیئت‌مدیره و یا بعضاً در برخی تشکل‌ها به دبیر کل (براساس اختیارات تفویضی) انتساب داده می‌شود؛ حال آنکه اعضا به‌مثابه سهامداران، اصلی‌ترین نقش را در تشکل‌ها دارند و در صحیح‌ترین وضعیت، عقل جمعی اعضا باید از طریق نمایندگان خود، تشکل را هدایت کنند. به همین دلیل مجمع عمومی، مهم‌ترین رویداد یک تشکل تلقی می‌شود؛ اما به رغم اهمیت لازم، مجامع عموماً جدیت کافی را ندارند و در بهترین حالت به محل انتخاب هیئت‌مدیره تبدیل می‌شوند،

بی‌اعتمادی بین دولت و تشکل‌ها ابعاد دیگری نیز دارد، از جمله سطوحی از بخش خصوصی در مواردی قائل به انجام اقداماتی برای دورزدن دولت است (مانند دو دفتره بودن شرکت‌ها برای گریز از فشار مالیاتی) که اصولاً چنین اقداماتی جز افزایش شکاف اعتماد نتیجه دیگری ندارد و لازم است تشکل‌ها در جهت از بین بردن زمینه‌های کج‌رفتاری‌هایی از این دست و نیز ایجاد، ترویج، تعمیق و تثبیت الگوهای رفتاری شایسته و قانون‌گرا - حتی در ساختار معیوب فعلی - عمل کنند و میزان کنشگری خود را درباره مطالبه‌گری برای بهبود قوانین و کاهش فشار بر اعضا، افزایش دهند و یا شیوه‌های مؤثرتری را برای اثرگذاری بر بهبود قوانین و کاهش فشار از اعضا اجرا کنند.

در مقابل این نوع بی‌اعتمادی، نوعی اعتماد سازمان‌یافته هم در رابطه بین دولت و بخش خصوصی وجود دارد که در آن تشکل‌ها یا اعضای تشکل‌ها از طریق رابطه با مسئولان و کارمندان دولتی به اهداف خود دست می‌یابند. این نوع ارتباطات عموماً بستر فساد و باعث بی‌اعتباری ضوابط و ایجاد حیات خلوت در حوزه‌های مربوط به سیاست‌گذاری و اجرا در صنعت است.

دست می‌یابند، احتمال یکدستی اعضای هیئت‌مدیره بالاست. یکدستی هیئت‌مدیره در کنار محاسنی مانند کاهش اصطکاک، ممکن است تشکل را با خطرات انسداد زمینه بروز اندیشه‌های انتقادی و یا مصلحت‌اندیشی اعضای هیئت‌مدیره مواجه کند.

شکل ۱۰- جهت قدرت در تشکل‌ها

Fig 10- Direction of power in non-governmental economic organizations

از نقش‌های مهم اما مغفول در تشکل‌های اقتصادی، جایگاه بازرس در نظام حکمرانی تشکل‌هاست. کلیه تشکل‌های اقتصادی یک یا دو بازرس دارند که در جریان انتخابات هیئت‌مدیره انتخاب می‌شوند؛ اما نقش بازرسی در تشکل‌ها عموماً نقشی منفعل است که این انفعال عملاً نهاد بازرسی را از کارکرد واقعی خود تهی می‌کند و معمولاً بازرس‌ها به جای مراقبت از حرکت تشکل در ریل اهداف و آیین‌نامه‌های مصوب، تنها به تأیید گزارش‌های مالی هیئت‌مدیره و یا در انتقادی‌ترین وضعیت‌ها، به طرح ایرادهایی در گزارش‌های مالی بسنده می‌کنند. انفعال بازرس‌های تشکلی وجه دیگری نیز دارد و آن ناآشنایی بازرس‌ها با وظایف و حقوق منبعت از جایگاه بازرسی است؛ به نحوی که حوزه اختیارات این افراد حتی در زمینه تکالیف مصرح در اساسنامه نیز عموماً مغفول است که این مسئله تا حدود زیادی به تزئینی شدن نقش بازرسی در تشکل‌ها می‌انجامد؛ در حالی که نهاد بازرسی در فعالیت‌های جمعی، می‌تواند کارکردهای بسیار مثبتی از جمله ایجاد اطمینان از قرار گرفتن منابع در جهت تحقق اهداف داشته باشد که البته برای وسعت بخشیدن به حوزه عمل بازرس، ضرورت دارد این نقش با اهمیت در اساسنامه تشکل‌ها پررنگ‌تر دیده شود و همچنین آیین‌نامه جمعی برای

نه به میعادگاه اعضا برای اعتلای تشکل متبوعشان از طریق هدف‌گذاری و میثاق‌های جمعی.

برای بهبود جریان حاکمیت یا نظام حکمرانی در تشکل‌های اقتصادی، باید نقش اعضا در مجامع به صورت بهینه بازیافت شود و اعضا در قالب مجمع عمومی، در رأس حاکمیت تشکل‌ها قرار گیرند، نه در ذیل یا جنب آن. لازمه تحقق این امر مشارکت مطالبه‌گرانه اعضا در درون تشکل‌هاست تا اعضا نقش خود را به‌عنوان اثرگذارترین بخش یک تشکل بر اصلی‌ترین رکن آن، یعنی مجمع عمومی ایفا کنند. این دیدگاه البته ناظر بر بی‌اعتبارسازی قدرت هیئت‌مدیره یا دبیر کل نیست و اتفاقاً بر این نکته تأکید می‌کند که در صورت مشارکت واقعی اعضا در مجامع و بحث و بررسی روندهای کلان تشکل در سال گذشته و سال پیش رو و خروج اعضا از حالت شنونده یا بیننده صرف در مجامع و کنشگری آنها در جهت اهداف جمعی، مجمع، یک تشکل الهام‌بخش هیئت‌مدیره به‌عنوان نمایندگان اعضا و یا دبیر کل به‌عنوان منتخب هیئت‌مدیره خواهد شد.

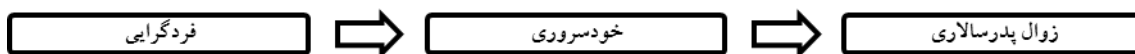
یکی از مهم‌ترین مباحث در حکمرانی تشکل‌ها، موضوع چرخش قدرت است که در تشکل‌ها برای جلب مشارکت اعضا و نیز جلوگیری از ورود قدرت به فاز شخصی و یا فساد، ضرورت دارد. در تشکل‌هایی که جریان قدرت باز یا در کانال «انفتاح» است، اعضا به راحتی می‌توانند از طریق شرکت در انتخابات به هیئت‌مدیره راه یابند که این وضعیت طبیعی‌ترین وضعیت برای یک تشکل است؛ اما در مواردی که جریان قدرت در کانال «انسداد» است، اعضای هیئت‌مدیره با سازوکارهای مختلف از جمله لابی، موقعیت خود را در هیئت‌مدیره حفظ و از ورود تازه‌واردان به جمع خود ممانعت می‌کنند. کاهش مشارکت و احتمال فساد و نیز فقدان عرصه برای بروز افکار تازه، مهم‌ترین آسیب‌های این وضعیت است. «ائتلاف» از جمله راهکارهای ورود به هیئت‌مدیره در تشکل‌هاست. وقتی جریان قدرت به کانال ائتلاف میل می‌یابد یا کاندیداهای هیئت‌مدیره از کانال ائتلاف به جریان قدرت

بازرسی در تشکل‌های اقتصادی تدوین و به آن عمل شود. در برخی موارد نیز هیئت اجرایی به‌طور کل از چرخه قدرت در نظام تشکلی کنار گذاشته می‌شوند و دبیر کل و پرسنل او کارمندی تلقی می‌شوند که در قبال دریافت حقوق، برای تشکل کار می‌کنند. این دیدگاه تقلیل‌گرایانه از آن جهت خطرناک است که در این گونه موارد فراموش می‌شود تشکل‌های اقتصادی سازمان‌هایی‌اند که هیئت‌مدیره یا مجمع اهدافش را تعیین می‌کنند و به‌صورت روزمره توسط هیئت اجرایی و در رأس آن توسط دبیر کل اداره می‌شوند؛ رکن اجرایی به‌دلیل ارتباط و مواجهه منظم با اعضا و نیز سازمان‌های مرتبط و در واقع به‌دلیل در دست داشتن شریان‌های عملیات یک تشکل، اتفاقاً دارای قدرت‌های پیدا و پنهانی است که انکار یا غفلت از آن، پیامدهای نامناسبی دارد. از این جهت است که در تشکل مورد مطالعه، نسل اول بنیان‌گذاران که تشکل‌گرایان کهنه‌کار کشورند، توجه ویژه‌ای به این بخش داشته و تلاش داشته‌اند بخش اجرایی را در کسوت یاران تشکل جامعه‌پذیر و بازنمایی کنند. حاصل این نگاه هوشمندانه، شکل‌گیری چهره‌هایی از تشکل‌گرایان برجسته در نظام تشکلی از بخش اجرایی یا به‌اصطلاح کارمندی در مورد مطالعه است که به‌طور قطع، اثر این همراهی و مراقت در تعالی تشکل بحث‌شده، ملحوظ است. یکی از مهم‌ترین پدیده‌های تشکل‌گرایی کشور، «دگردیسی حکمرانی» در این سازمان‌هاست. نسل اول تشکل‌گرایان با عملکردی درخشان در حافظه تاریخ تشکلی کشور حک شده‌اند. این عملکرد برجسته و تلاش‌های پرثمر آنها در پایه‌گذاری و توسعه تشکل‌ها، موجب ایجاد پایگاه اجتماعی بالایی برای این گروه بوده است و حکمرانی بنیان‌گذاران و نسل اول گردانندگان تشکل‌ها از قبل همین جایگاه، به‌علاوه ساز و کارهای کمکی دیگر، بعضاً تا چند دهه متوالی تداوم یافته است. اگرچه ثبات در مدیریت بیشتر ایجادکننده زمینه‌های پیشرفت است و حکمرانی تشکل‌گرایان استخوان‌دار در تشکل‌های اقتصادی، که عموماً صاحبان شرکت‌های بزرگ

نیز هستند، موجب ثبات و رشد و پیشرفت این سازمان‌ها شده است، ورود نسل‌های تازه کنشگران تشکلی با ایده‌های تازه‌تر و با ویژگی‌های انسان ایرانی امروز، همراه با تغییر سازوکارهای اجتماعی و اقتصادی کشور، از جمله بازتوزیع رانت‌های اقتصادی در جامعه و تغذیه و رشد تصاعدی برخی شرکت‌ها از محل این رانت‌ها و میل هر دو گروه تازه‌رس به ورود به عرصه‌های تشکلی، باعث شده است تا در این سال‌ها این افراد، کنشگران نسل اول را که طی سال‌ها و دهه‌ها در مسندهای حکمرانی تشکلی قرار داشته‌اند، موجب انسداد مشارکت در هیئت‌مدیره تشکل‌ها بدانند و آنها را مانعی برای رسیدن به مصدر حکمرانی در تشکل‌ها تلقی کنند. چنانچه در سال‌های اخیر در فضاها تشکلی مطرح بوده است، جریان موسوم به «پیرمردزایی» از نظام تشکلی، در دستور کار کنشگرانی قرار گرفت که در سال‌های میانی یا جوانی عمر خود هستند و معتقدند نظام تشکلی کشور به نیروی جوانی احتیاج دارد. از سوی دیگر با توجه به تغییرات کلان در خلیقات ایرانیان، تمایل روزافزون افراد به ابراز خود، بالفعل شدن فردیت نهادین ایرانیان در جامعه امروز و محقق‌دانستن خود توسط فرد به‌جای مکلف‌دانستن خود، میل فراگیری در مردم و خصوصاً در تشکل‌گرایان برای مشارکت در تعیین و تضمین سرنوشت خود وجود دارد که مجموع عوامل یادشده به‌علاوه رشد برخی شرکت‌ها در محیط رانتی اقتصاد ایران و کاهش نفوذ شرکت‌های بزرگ قدیمی، جریانی را از تمایل به «خودسروری» به‌جای «دیگرسروری» در فضای تشکلی کشور ایجاد کرده است که طی آن کنشگران به موقعیت‌هایی علاقه‌مندند که در کنار دیگران، خودشان برای خودشان تصمیم بگیرند، نه اینکه تصمیمات مربوط به آنها توسط دیگران گرفته شود؛ حتی افراد معتمد و باتجربه. به‌طور کلی به نظر می‌رسد با توجه به تناسب‌نداشتن پارادایم اقتدارمحور و قیم‌مآبانه قبلی نظام تشکلی با روحیات تشکل‌گرایان جدید، زمینه‌های دگردیسی حکمرانی تشکل‌ها و زوال حکمرانی اقتدارمحور تشکلی (که بر پایه نظام

تمهیدات ترویجی برای جلوگیری از تکرار شیوه‌های اقتدارمحور و شکل‌گیری گفتمان مشارکت‌محور انجام شود.

پدرسالاری و قیم‌مآبی مبتنی بود) به‌طور بارزی در جریان است و سازمان‌های تازه‌تری از مدل‌های تقسیم کار در تشکل‌های اقتصادی در حال سامان‌یابی است که لازم است

شکل ۱۱- زوال پدرسالاری در تشکل‌های اقتصادی

Fig 11- The decline of patriarchy in non-governmental economic organizations

همچنین در بحث افزایش کارایی تشکل‌ها، هم‌زمان ضمن تسهیل مشکلات و توانمندکردن اعضا، اگرچه لازم است این سازمان‌ها توجه ویژه‌ای به ارتقای قدرت چانه‌زنی خود داشته باشند، دلایل یا زمینه‌های رقت توان چانه‌زنی و مطالبه‌گری تشکل‌های اقتصادی، در وهله نخست و عمدتاً ناشی از ضعف بخش خصوصی است که به‌مثابه قدرت مطالبه‌گری نازل، به تشکل‌ها سرایت می‌یابد و در وهله بعد نیز می‌توان علت آن را در محافظه‌کاری تشکل‌ها (یا هیئت‌های مدیره) ردیابی کرد که از مواجهه مستقیم با دولت و طرح و پیگیری بدون تعارف مطالبات بخش خصوصی و اعضای تشکل‌ها به دلایل مختلف طفره می‌روند که بی‌هیچ شکی با توجه به تغییرات کلی و زمینه‌ای تشکل‌گرایی در کشور، ضرورت دارد این روحیه مهار و به‌جای آن روحیات تعامل‌گر نوگرا با چاشنی مطالبه‌گری شفاف جایگزین شود.

یکی دیگر از چالش‌های مهم تشکل‌ها، بروز تعارض است که ممکن است بین اعضا و گردانندگان تشکل‌ها یا بین خود اعضا به وجود آید. دلایل زمینه‌ای این تعارضات ممکن است نبود هم‌راستایی نفع شخصی، شرکتی یا جناحی در تشکل و یا دلایل دیگری مانند تعارض اعضا با هیئت‌مدیره در اثر افت کارایی تشکل به دلیل ضعف مدیریت یا تعارض گروه‌های رقیب هیئت‌مدیره باشد؛ اما مهم‌ترین زمینه تعارض اعضا با گردانندگان تشکل، مربوط به آن است که بعضاً این تصور برای اعضا پیش می‌آید که چگونه یک تشکل می‌تواند هم‌زمان نظر دولت و بخش خصوصی را برآورده کند؟ در حالی که بخش خصوصی تسلط دولت را بر اقتصاد برنمی‌تابد

موضوع برابری نیز یک چالش در تشکل‌هاست و موافقان و مخالفانی دارد؛ اما به نظر می‌رسد «اصل هر عضو، یک رای»، اصولاً ضمانت‌کننده برابری اعضا در تشکل‌هاست و به نظر می‌رسد بیش از آنکه اصل برابری در تشکل‌ها مورد مناقشه باشد، در اینجا باید کیفیت مشارکت اعضا را محل بحث قرار داد و نظام قدرت در تشکل‌ها باید به‌گونه‌ای عمل کند که امکان دسترسی اعضا به منابع قدرت و نقش‌پذیری فراهم باشد که بی‌شک چنین مسئله‌ای در کنار انتخابات آزاد و سالم، تا حدود زیادی به کیفیت مشارکت اثربخش عضو متقاضی نقش‌پذیری نیز بستگی دارد تا اعضا او را شایسته انتخاب و تفویض مسئولیت تشخیص دهند.

همان‌گونه که در نظام حکمرانی دولت بر تشکل‌ها، شفافیت یک اصل مهم و حیاتی و از مؤلفه‌های حکمرانی خوب است، در نظام حکمرانی تشکل‌ها بر اعضا نیز شفافیت نقش مهمی در سلامت اداری این سازمان‌ها و حتی در اعتماد و انسجام اعضا دارد. فقدان دیدگاه‌های برنامه‌ریزی و اجرایی درباره ارتقای شفافیت در تشکل‌های اقتصادی، پس از سال‌ها فعالیت، امروز بیشتر تشکل‌ها را با مسائل متعددی روبه‌رو کرده است که یکی از این مسائل، افزایش بدبینی اعضا به گردانندگان تشکل‌ها و انتساب مسئله عدم شفافیت به گرایش سودجویانه توسط این افراد است و به نظر می‌رسد با راهکارهای ساده و در دسترس، می‌توان به‌راحتی این مسئله را در تشکل‌ها رفع و زمینه را برای ارتقای سلامت اداری و افزایش اعتماد اعضا فراهم کرد.

است اعضا و اعضای هیئت‌مدیره از فعالیت تشکل‌ها منتفع شوند، منابع انسانی خصوصاً متخصصان این حوزه نیز باید در مسیر انتفاع در تشکل‌ها قرار گیرند.

از دیگر خلأهای نظام تشکلی، مشارکت نسبتاً پایین اعضا در فعالیت‌های تشکل‌هاست. این مشارکت پایین دلایل مختلف فردی، فرهنگی و ساختاری با منشأ تمامیت‌خواهی و بدقلقی‌ها و تمامیت‌خواهی‌های حاکمیتی دارد که به دلیل تمایل نداشتن حاکمیت به تقسیم قدرت با تشکل‌ها و تشکل‌گرایی، اصولاً تشکل‌ها فرصت ابراز وجود نمی‌یابند.

شکل ۱۳- موانع شکل‌گیری مشارکت پایین به بالا توسط تشکل‌های اقتصادی

Fig 13- Obstacles to the formation of down-up participation by economic non-governmental organizations

اما یکی از مهم‌ترین دلایل کمبود مشارکت، مسائل درون تشکلی است که عموماً به حوزه حکمرانی برمی‌گردد و چنانچه مؤلفه‌های حکمرانی بهبود یابند، اعضا نیز به مشارکت بیشتر جلب می‌شوند. در این صورت فرهنگ تشکل‌گرایی در کشور به بلوغ نزدیک‌تر می‌شود و جریان مشارکت پایین به بالا، نضج بیشتری می‌گیرد. در این باره اگرچه نقش‌دهی به اعضا توسط هیئت‌مدیره بسیار اهمیت دارد، یک بعد آن به روحیات فردی و یا تلقی معیوب برخی اعضا نیز برمی‌گردد که مشارکت را مستقیماً به تحقق صرف و سریع خواسته‌های خود در تشکل تقلیل می‌دهند.

با توجه به موارد یادشده، به نظر می‌رسد محیط حکمرانی در تشکل‌ها (در هر دو حوزه حکمرانی دولت بر تشکل‌ها و حکمرانی تشکل‌ها بر اعضا)، به‌عنوان مهم‌ترین و اثرگذارترین محیط نهادی در حوزه فعالیت تشکل‌ها، نیازمند تغییراتی در

و دولت نیز تشکل‌ها را به چشم سهم‌خواه و مدعی می‌بیند.

شکل ۱۲- معمای تعارض در نظام تشکل‌های اقتصادی ایران

Fig 12- The puzzle of conflict in the system of non-governmental economic organizations of Iran

از دیگر چالش‌های تشکل‌ها، استقلال مالی و درآمدزایی است. تشکل‌ها نمی‌توانند وارد فعالیت‌های اقتصادی شوند و یا اگر وارد این نوع فعالیت‌ها شوند، لزوماً باید توجیه صنفی برای آن داشته باشند؛ اما ارائه خدمات، دریافت حق عضویت و ابتکار عمل در جلب کمک‌ها و هدایا، روش‌هایی برای افزایش منابع اقتصادی تشکل‌ها نیست؛ خصوصاً جلب همکاری و اعتماد بیشتر اعضا از طریق خدمت‌رسانی مؤثر و افزایش درآمد کلی صنف، می‌تواند اعضا را به پرداخت به‌موقع یا حتی همت عالی حق عضویت ترغیب کند.

یکی دیگر از مشکلات بارز تشکل‌ها در حوزه حکمرانی، فقدان یا کمبود منابع انسانی حرفه‌ای است که باعث کاهش کارایی این سازمان‌ها می‌شود. با توجه به نایابی نسبی متخصصان تشکل‌گرایی در بازار کار، در یک نگاه بلندمدت تشکل‌ها می‌توانند نیروهای مورد نیاز خود را تربیت و نیز منابع انسانی دارای زمینه‌های رشد را در تشکل‌ها جذب کنند. کلید توفیق تشکل‌ها در این مورد، شایسته‌سالاری و ارج‌گذاری نسبت به نیروهای متخصص تشکل‌گرایی است و لازم است هیئت‌های مدیره تشکل‌ها نسبت به کارکرد نیروهای باتجربه تشکلی، اهمیت لازم را مبذول کنند و مسیر انتفاع هدفمند و تحرک سازمانی این گونه افراد را باز نگه دارند و از توزیع پست‌های با اهمیت در تشکل‌ها، بین افراد فاقد تجارب تشکلی پرهیز کنند تا متخصصان تشکل‌گرایی انگیزه‌ای برای ماندن در تشکل‌ها داشته باشند و درواقع همان‌گونه که قرار

تشکلی کشور و تقویت دیدگاه مسئولان این نهادها به تشکل‌ها و تشکل‌گرایی از طریق الزامات قانونی در کنار اقدامات آموزشی و ترویجی ضرورت دارد؛ در غیر این صورت و در فقدان مسئولان دارای بینش‌های مربوط به ضرورت تشکل‌یابی و تشکل‌گرایی در اقتصاد کشور، حتی به اخلاص اجرای مصوبات نهادهای قانونی هم منجر می‌شود.

از جانب دیگر، با توجه به این نکته که اصولاً منشأ اصلی تغییرات پارادایمیک در نظام تشکلی کشور، خود تشکل‌های اقتصادی و کنشگران آنهاست، بنابراین سرعت دگرذیسی رابطه حکمرانان و حکمرانی‌شوندگان در داخل تشکل‌ها درخور توجه است. همچنین همان‌گونه که دیگر نظام پدرسالارانه و قیّم‌مآبانه پاسخگوی نیازهای کنشگران جدید نیست، اما در مقابل نظام تشکلی کشور به بخش خصوصی باورمند، به تشکل‌یابی و تشکل‌گرایی نیاز دارد تا با اصلاح ضعف‌های حکمرانی در داخل این سازمان‌ها و مشارکت حداکثری اعضای تشکل‌ها در امور مربوط، تشکل‌ها از وضعیت انفعالی کنونی عزیمت کنند و به الگوی مناسب مشارکت و تصمیم‌سازی نائل شوند. در این مسیر بازیافت بهینه نقش اعضا در تشکل‌ها و همچنین توجه بیشتر و عمیق‌تر اعضای تشکل‌ها به مجامع، خارج کردن مجامع از حالت تشریفاتی، تبدیل آن به مهم‌ترین محمل برای تعیین خطوط اصلی حرکت تشکل، نظارت بر آن در کنار ارتقای نهاد بازرسی و بهبود جایگاه هیئت اجرایی در تشکل‌ها ضرورت دارد.

در صورت برخورد عاقلانه با تغییرات بطنی نظام تشکلی و به رسمیت شناختن این تغییرات و تن‌دادن به الزامات آن از سوی ذینفعان تشکلی (شامل دولت، گردانندگان تشکل‌ها و اعضای تشکل‌ها)، رابطه دولت با تشکل‌ها و نیز رابطه تشکل‌ها با اعضا از وضعیت ضعیف و انفعالی فعلی به وضعیت تعاملی و تفاهمی ارتقا می‌یابد که بی‌شک الگوهای رفتاری مناسب توسعه کشور، از جمله کاهش فساد و افزایش مشارکت مردمی در توسعه اقتصادی، از جمله پیامدهای مثبت آن خواهد بود.

جهت اثربخشی این نوع سازمان‌هاست. به نظر می‌رسد رفع خلأهای ذکرشده در این پژوهش، بر شکل‌گیری محیط نهادی مناسب رگولاتوری در دو سطح کلان (حکمرانی دولت بر تشکل‌ها) و خرد (حکمرانی تشکل‌ها بر اعضا) بسیار اثرگذار باشد؛ چنانچه حتی با تقویت محیط سیاست‌گذاری، در صورت اشکال در محیط رگولاتوری، محیط عملیاتی با مسائل متعددی مواجه خواهد بود؛ بنابراین برای بهبود فضای فعالیت تشکل‌ها از طریق ترمیم و به‌روزرسانی وضعیت حکمرانی در نظام تشکلی کشور، حرکت از پارادایم اقتدارمحور، که در آن اعمال قدرت به‌صورت عمودی است، به سمت گفتمان حکمرانی مشارکت‌محور، که مبتنی بر خردکردن و توزیع یا اعمال قدرت افقی است، ضرورت دارد و اصولاً پیش‌بینی می‌شود با تمرکززدایی از قدرت، در آینده حکمرانی در حوزه تشکل‌ها به فازهای دمکراتیک ورود پیدا می‌کند. نظر به اینکه نظام تشکلی کشور ما با کمبود سازوکارهای دمکراتیک مواجه است، چالش‌هایی در این حوزه پیش خواهد آمد.

نتیجه

نظر به اینکه رابطه عمودی، پدرسالارانه و قیّم‌مآبانه با نیازهای امروز و فردای نظام تشکلی کشور متناسب نیست، این نظام در حال پوست‌اندازی و دگرذیسی عمیقی قرار دارد و جهت آن به سمت اصلاح و بهبود نهاد حکمرانی و گذار از پارادایم اقتدارگرایانه و نیل به نظام مشارکت‌محوری است. این وضعیت در هر دو بخش رابطه دولت با تشکل‌ها و رابطه تشکل‌ها با اعضای خود ملحوظ است. در رابطه دولت با تشکل‌ها، با توجه به شکاف عمیق اعتماد بین این دو بخش در حال حاضر، ضرورت بازتعریف و بهبود رابطه به شکل چشمگیری ملاحظه می‌شود و لازم است دولت تشکل‌ها را به‌صورت واقعی به‌عنوان بخش مهمی از ذینفعان اقتصاد کشور به رسمیت بشناسد. تأکید بر این نکته لازم است که برای دستیابی به این هدف، ضمن اصلاح زیرساخت‌های حکمرانی دولت بر تشکل‌ها، بهبود رابطه نهادهای رگولاتوری با نظام

منابع

- احمدی، ش. (۱۴۰۰). «بررسی نظریه حکمرانی خوب بر پایه اعتماد عمومی و سرمایه اجتماعی»، چشم‌انداز حسابداری و مدیریت، ۴(۴۴)، ۱-۱۲.
- الوانی، س. م. (۱۳۸۸). «حکمرانی خوب شبکه‌ای از کنشگران جامعه مدنی»، مدیریت توسعه و تحول، ۱(۱)، ۱-۵.
- پاداش زیوه، ح. و خداپناه، ب. (۱۳۹۴). «برآورد تأثیر شاخص‌های حکمرانی خوب بر اقتصاد دانش‌بنیان در کشورهای مختلف»، فصلنامه علمی- پژوهشی برنامه‌ریزی و بودجه، ۲۰(۳)، ۱۶۵-۱۸۷.
- حبیب‌پور گتایی، ک. (۱۳۹۸). «الگوی رابطه دولت و سازمان‌های غیردولتی در سیاست‌گذاری اجتماعی ایران»، جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی، ۶(۱۳)، ۲۳۱-۲۵۵.
- حشمت‌زاده، م.؛ حاجی یوسفی، ا. و طالبی، م. (۱۳۹۶). «بررسی موانع تحقق حکمرانی خوب در فرهنگ سیاسی ایران»، جستارهای سیاسی معاصر، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۸(۱)، ۱-۲۴.
- خالقی‌فر، م.؛ قاسمی، و. و همتی، ر. (۱۳۹۴). «بررسی جامعه‌شناختی هزینه مبادله و تأثیر آن بر روی کنش اقتصادی کارآفرینان (مورد مطالعه: کارآفرینان استان همدان)»، راهبرد، ۲۴(۷۵)، ۱۹۰-۲۱۷.
- رازقی، ن. و لطفی‌خاچکی، ب. (۱۳۹۷). «تحلیل جامعه‌شناختی چالش‌های بقا و پایداری سازمان‌های مردم‌نهاد فعال در حوزه آسیب‌های اجتماعی با تأکید بر رابطه آنها با دولت»، جامعه‌شناسی نهادها، ۵، ۹۷-۱۲۸.
- رنانی، م. (۱۳۸۹). بازار یا نابازار: بررسی موانع نهادی کارایی نظام اقتصادی بازار در اقتصاد ایران، تهران: مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت.
- سلیمانی، م. و وثوقی، م. (۱۳۹۶). «عوامل مؤثر بر استفاده از ظرفیت سازمان‌های مردم‌نهاد در نظارت بر عملکرد دولت در فرآیند توسعه ملی»، توسعه ملی (روستایی، شهری)، ۸(۲)، ۱۹۹-۲۲۰.
- شاکر جناق‌رود، س.؛ روحی، ع. و شریفی، ا. (۱۳۹۹). «نظارت بر مؤسسات غیردولتی در پرتو حکمرانی مطلوب»، فصلنامه پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی، ۱۱(۴۵)، ۲۵۳-۲۸۱.
- شیروانی، ع. و رجبی فرجاد، ح. (۱۳۹۰). «حکمرانی خوب با تأکید بر سازمان‌های غیردولتی»، خط مشی‌گذاری عمومی در مدیریت، ۲(۳)، ۲۹-۳۷.
- عطار، س. (۱۳۸۸). «سرمایه اجتماعی، جامعه مدنی و دولت: عناصر دستیابی به توسعه»، فصلنامه سیاست، ۳۹(۴)، ۱۲۹-۱۴۶.
- فدایی، م.؛ قلی‌پور مقدم، ف. و غفاری، س. (۱۳۹۶). «بررسی تأثیر شاخص‌های حکمرانی خوب و اندازه دولت بر شاخص فساد در کشورهای گروه بریکس و ایران»، چشم‌انداز مدیریت دولتی، ۸(۳۲)، ۶۵-۸۸.
- فرجی‌راد، خ. و کاظمیان، غ. (۱۳۹۱). توسعه محلی و منطقه‌ای از منظر رویکرد نهادی، تهران: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی.
- فرهند، م. ب. (۱۳۹۴). «بررسی نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در تحقق حکمروایی مطلوب (تهران) ۱۳۸۸ الی ۱۳۹۲»، کنفرانس بین‌المللی پژوهش در علوم رفتاری و اجتماعی، تهران، <https://civilica.com/doc/441045>
- کریمی، م.ش.؛ دورباش، م. و حیدریان، م. (۱۳۹۶). «بررسی نقش و اثرات حکمرانی خوب در رشد اقتصادی ایران»، اولین همایش بین‌المللی برنامه‌ریزی اقتصادی، توسعه پایدار و متوازن منطقه‌ای رویکردها و کاربردها، کردستان: دانشگاه کردستان، ص ۱-۱۶.
- مرادی، م. و سلیمان‌پور، ع. (۱۳۹۶). «تأثیر حکمرانی خوب بر توزیع درآمد در کشورهای منتخب عضو سازمان همکاری‌های اسلام»، جامعه‌شناسی نهادها، ۴(۱۰)، ۳۳-۵۹.

- UN-HABITAT. (2006). *The urban governance index. A tool of the quality of urban, governance, beirut*.
- Wood, A. (1999). *Demystifying, good governance, An Overview of World Bank Governance Reforms and Conditions, Troccair*. Pp.1-42.
- World Bank. (1998). *The world bank annual report (English)*. Washington DC; World Bank.
- World Bank. (1999). *Finding on governance, institutions and development*. <https://openknowledge.worldbank.org>.
- World Bank. (2009). *Development report*, New York: Oxford University Press.
- World Bank. (2012). *Knowledge economy index (KEI) 2012. Ranking s1*. Retrieved from www.worldbank.org
- مرعشی، ج. و بلیغ، و. (۱۳۸۷). «سامانه اجتماعی و نقش آن در حکمرانی شایسته»، تدبیر، ۲۰۲، ۱۶ - ۲۱.
- میرزایی، خ. (۱۳۹۵). *کیفی پژوهی، پژوهش و پژوهشگری و پژوهش نامه نویسی*، جلد اول، تهران: فوزان.
- وحدانی نیا، و. و درودی، م. (۱۳۹۸). «سیاست گذاری عمومی متأخر؛ گذار از حکومت محوری به حکمرانی»، فصلنامه دولت پژوهی، ۵(۱۸)، ۱۳۱-۱۷۰.
- یزدانی زازرانی، م. (۱۳۹۱). «بررسی رابطه مفهومی و تأثیر حکمرانی بر سیاست گذاری عمومی»، پژوهش های روابط بین الملل، ۲(۲)، ۱۰۹ - ۱۴۲.
- مرکز پژوهش های اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران (۱۴۰۰). *واکاوی حضور بخش خصوصی در تصمیم گیری های حاکمیتی اقتصاد ایران*.
- Graham, J. (2003). *Principle for good governance in the 21 century*. Policy Brief, No 15. <http://www.iog.ca>.
- Gubrium, J.F. (1998). *Analyzing field reality*. London: Sage Publications Ltd.
- Debiprasad, M., Saswat, B.N., and Shiladitya, R. (2005). Governance of NGOs: contextualizing in the indian experience. *International Journal of Rural Management*, 1(2), 185-201.
- Hasmath, R., and Jennifer, H. (2008). NGOs in China: Issues of good governance and accountability. *Asia Pacific Journal of Public Administration*, 30(1), 29-39.
- Kaufmann, D., K.A., and Pablo Z.L. (1999). *Aggregating governance indicators*. Policy Research Department Working Paper 2195, Washington; World Bank.
- Kaufmann, D., Kraay, A., and Mastruzzi, M. (2006). *Governance matters VIII: Aggregate and individual governance indicators, 1996-2008*, World Bank Policy Research Working Paper, No. 4978, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1424591>
- Ole, J., Sending, I., and Neumman, B. (2006). Government Governmentality: Analyzing NGOs. *State and Power International Studies Quarterly*, 50 (3), 651-672.
- Qiusha, MA., and Oberlin, C. (2002). The governance of NGOs in China Since 1978: How much autonomy? *Non Profit and Valuntary Sector Quarterly*, 31(3), 305-328.
- Vivek, K. G. (2014). Role of NGOs in good governance. *G-Journal of Environmental Science and Technology*, 1(4), 99-102.

